

Innehållsförteckning – Jubileumsutgåva av Avgiftsrapport Nils Holgersson 1996-2005

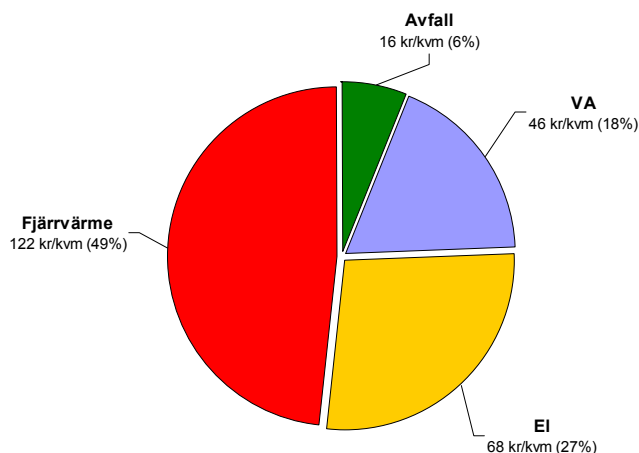
Sammanfattning	2
Bakgrund	5
1.1 Varför denna rapport?	5
1.2 Att jämföra priser	5
2. Viktiga nyckelfrågor	6
2.1 Spelregler	6
2.2 Avregleringseffekter	8
2.3 Ägandet	13
2.4 Konsumentperspektivet	17
2.5 Nyttigheternas kvalitet och omfattning	18
3. Vad har vi lärt oss och vart är vi på väg ?	19
3.1 Generella slutsatser	19
3.2 Avfall	25
3.3 VA	29
3.4 El	31
3.5 Fjärrvärme	35
4. Slutsatser och Förslag	39

Sammanfattning

Under de tio år som vi genomfört Nils Holgerssonundersökningen, har fjärrvärmepriserna höjts med 22 procent, elen med 34 procent, VA-taxorna med 25 procent och avfallsavgifterna med 30 procent. Under samma tid ökade konsumentprisindex med endast 9 procent.

Vi har under den här perioden framförallt bevakat och analyserat hur alla de som bor i flerbostadshus drabbats av de höjda kostnaderna för energi, VA och avfall. Här följer en sammanfattning av de beslut och händelser som påverkat kostnaderna.

Kostnadsfördelningen i typhuset framgår av följande figur:

Figur S1 Kostnadsfördelning i typhuset år 2005

Det framgår med stor tydlighet att energikostnaderna (fjärrvärme och el) står för 75% av den totala kostnaden. Det är därför naturligt att stor vikt har lagts på analys och slutsatser kring energikostnader.

Slutsatser:

De nyttigheter som studerats i Nils Holgerssonundersökningarna ingår i en nödvändig infrastruktur där effektiviteten i verksamheten skapas antingen via konkurrens eller reglering/övervakning.

* Alla de studerade nyttigheterna har utvecklats klart över KPI över den studerade tioårsperioden.

* Samtliga nyttigheter är relativt kapitalintensiva vilket gör att utvecklingen sedan 1996, med hänsyn till det räntefall som skett under de senaste 6-7 åren och med räntenivåer på idag på 2-3%, borde innebära betydligt lägre finansiella kostnader. I de fall verksamheten finns i monopol, vilket är fallet med elnät och VA, borde det ha avspeglats i betydligt lägre priser.

* Ändringarna i ellagen har inneburit stora förändringar såväl inom el- som fjärrvärmesektorn. På bägge dessa områden sker nu en marknadsprissättning. Elmarknaden är i huvudsak nordisk medan fjärrvärmen är av helt lokal karaktär. Det finns ett tydligt marknadspris för el medan det saknas för fjärrvärme.

* Inom energiföretagen är det uppenbart att ägarens intentioner och krav på verksamheten också slår igenom på priset. Studierna visar att lokala ägare (oftast kommunala) har ett lägre pris än övriga ägare.

* En avreglerad marknad kräver mer av konsumenten då det gäller att skaffa sig information och att göra aktiva val. Passiva kunder riskerar att bli förlorare.

* Under den tioårsperiod som undersökningen gjorts har skatter och miljöavgifter ökat markant. Tillsammans med införandet av regleringar och administrativa styrmedel har det inneburit kraftigt ökade kostnader för konsumenten.

* Utsläppsrätternas effekt på elpriset har varit dramatisk sedan de infördes år 2005. Till skillnad från den ”gröna skatteväxlingen” finns det otydlig återkoppling till konsumenterna.

* Under tidsperioden har prisutvecklingen på olja utvecklats på sådant sätt att den inte är intressant som enskild uppvärmningskälla.

* Inom elnätverksamhet och VA-verksamhet borde konsumenterna kunna förvänta sig en reall oförändrad prisutveckling. Låga räntenivåer, låg KPI och produktivitetsförbättring borde skapa förutsättningar för sjunkande prisnivåer. Faktorer som verkar i motsatt riktning är prishöjande myndighetskrav och specifika investeringsbehov.

Vi har funnit ett klart samband mellan totalkostnaden och storlek på kommunerna. Mest relevant är alltså att jämföra kommuner med ungefär lika storlek. I rapporten har ägnats stor uppmärksamhet på utvecklingen i de 10 största kommunerna.

Avfall

Slutsatser:

* Starka förändringar i regelverk som har slagit igenom i priset

* Prisutvecklingen har varit kraftig över tiden om man ser till pris/liter. I absoluta termer är inte dramatiken lika stor... men tillkommande dolda kostnader för kund/fastighetsägare bör tas med i en sammantagen bedömning av fastighetsägarnas avfallskostnad.

* Svenska Renhållningsverksföreningen bedömer att prisutvecklingen kan komma att ligga på samma nivå även för de kommande 10 åren.

Vatten och avlopp

Slutsatser:

* Stabil prisutveckling fast något för hög

* Branschen redovisar en minskad vattenanvändning med 10-20 %. Om hänsyn tas till detta kan priserna sägas ha följt KPI under de studerade 10 åren.

* Inom VA-området har vi inte sett några positiva effekter av ränteutvecklingen och produktivitetsförbättringar.

* För framtiden finns det stora förväntningar inom branschen på att ”benchmarking” ska innebära en ökad effektivitet. Hårdare myndighetskrav avseende avloppsrening kan dock komma att innebära ökade investeringar.

El

Slutsatser:

* Det är viktigt att hålla isär de olika komponenterna i elpriset och hur de påverkats, dels p g a avregleringen (se kap 2.2), dels p g a andra faktorer enligt följande:

Elnät – Elnätsavgifterna har i Nils Holgerssonstudien utvecklats relativt lugnt i absoluta tal (beror bl a på att förutsättningarna ändrats för huset – nedsäkring av fastighetsabonnemanget från 63 A till 35 A). Konsekvensen är att utvecklingen i stort sett motsvarar KPI för tio-årsperioden. Om förutsättningarna varit oförändrade skulle elnätsavgiften ha ökat med ungefär det dubbla, d v s 20 % över den studerade perioden. Vem som äger elnätsföretagen påverkar också elnätsavgiften

Elhandel

Man kan konstatera att antalet aktörer på marknaden har minskat och att de är av olika karaktär (nationella, regionala och lokala). Den ökade internationaliseringen gör att elhandelspriset i hög grad påverkas av vilken produktion som finns på marginalen i norra Europa. De fossila bränslenas prisuppgång, inkl. effekter av utsläppsrätter påverkar därför våra elpriser.

Skatter och miljöavgifter (direkt och indirekt) – I konsumentledet påverkas kunderna av de direkta skatterna och elcertifikatavgifterna, vilka sammantaget ökat med nästan 150 % under den studerade tio-årsperioden. Elcertifikaten är en typ av marknadsbaserade styrmedel som införts på senare tid. Det senaste av den karaktären är utsläppsrätter som under våren och sommaren 2005 fått ett väldigt kraftigt genomslag på elpriset.

* Det finns en oro inför framtiden när det gäller elhandelsprisets utveckling. Oron hänger inte bara samman med den traditionella elmarknadens spelregler, utan också med statens sätt att agera med avseende på införande av olika ekonomiska styrmedel vars effekter och storlek är svåröverblickbara.

Fjärrvärme

Slutsatser:

* Fjärrvärmepriset utvecklades relativt rimligt fram t o m år 2000 för att därefter höjas avsevärt. Mycket tyder på att det är för lätt att höja fjärrvärmepriserna. Prissättningen av fjärrvärme har under alltför lång tid relaterats till olja.

* Det finns en tydlig skillnad på agerande när det gäller prissättning beroende på vem som är ägare och vilka direktiv som företaget har att arbeta utifrån.

* Marknadsprissättning borde vara möjlig även i de fall egna uppvärmningsalternativ ej går att förverkliga. Det finns således skäl att överväga någon form av uppvärmningsalternativ som alltid är realiserbar som modell.

* REKO-systemet för kvalitetssäkring av fjärrvärmeleveranser innebär förbättringar för kunderna, men prissättningsfrågan ingår inte. Den kan kräva väsentligt bättre marknadsförhållanden och konkurrens eller ett ”återtåg” till prisreglering i någon form.

I det sista avsnittet av denna rapport återfinns ”Slutsatser och förslag”, där det framgår vad som krävs av aktörerna för att förbättra marknadsfunktioner, ge rimliga skatteväxlingar, ett ökat konsumentinflytande och en förbättring av prisinformation till kund.

Bakgrund

1.1 Varför denna rapport?

HSB, Hyresgästföreningen, Riksbyggen, SABO och Fastighetsägarna undersöker årligen avgifterna för fjärrvärme, el, vatten och avlopp samt avfall för flerbostadshus i Sveriges samtliga kommuner. Undersökningen genomförs i samarbete med branschorganen Svensk Fjärrvärme, Svenskt Vatten och Renhållningsverksföreningen samt Energimyndigheten.

I år är det tio år sedan undersökningen började. I den här rapporten kan vi presentera ett unikt material som speglar prisutvecklingen för de olika nyttigheterna under den här tidsperioden.

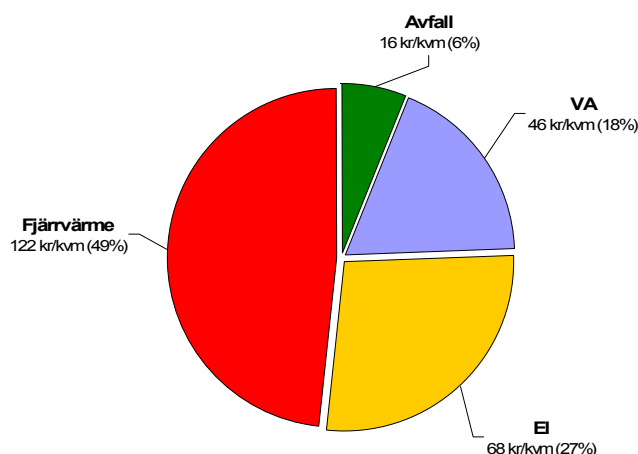
Hur har boendekostnaderna när det gäller avgifterna utvecklats under dessa år och vad har den svenska miljö- och energipolitiken inneburit? El- och fjärrvärmemarknaderna har starkt förändrats, men frågan är vem som har bevakat konsumentintresset?

1.2 Att jämföra priser

I Nils Holgerssonundersökningen tar vi en typ-fastighet och placerar den i landets samtliga kommuner och tittar på var nyttigheterna kostar i varje kommun. Det hus vi flyttar runt i landet ser ut så här:

Förutsättningar för fastigheten:

Area	1 000 kvm
Antal lägenheter	15
Årsförbrukning	
Elenergi	
- Fastighetsel (35A)	15 000 kWh
- Hushållsel (16A)	34 500 kWh
Fjärrvärme	
- Energiförbrukning	193 000 kWh
- Flöde	3 860 m ³
Alternativ uppvärmning	
Olja (1996-2002)	25 m ³
Värmepump/Träpellets (2003-)	
Avfall	3 st 370 liters kärl/vecka
Vatten och avlopp	2 000 m ³

Kostnadsnivån varierar mycket mellan landets olika kommuner.

Figur 1 visar fördelningen mellan de olika nyttigheterna för medelvärdet i Sverige. Det har i stort sett varit samma relativa förhållanden mellan nyttigheterna under den senaste tioårsperioden. Energikostnaden i form av fjärrvärme- och elförsörjning svarar för drygt 75% av den totala kostnaden medan VA och avfallshanteringen står för knappt 25%.

Figur 1 Fördelning mellan olika nyttigheter i typ-fastigheten

Viktiga nyckelfrågor

2.1 Spelregler

Inledningsvis beskrivs här de olika nyttigheternas formella villkor, d v s vilka regler som styr verksamheten. Nedan redovisas kortfattat under vilka spelregler respektive nyttighet lever.

El

Ellagen som, infördes 1996, reglerar elnäts- och elhandelsverksamheten vilka bedrivs under två vitt skilda förhållanden. Elhandeln är marknadsprissatt medan elnätsverksamheten är en reglerad monopolverksamhet.

Elhandelsföretagen bedriver sin verksamhet i konkurrens med andra leverantörer. Sverige avreglerade sin elmarknad 1 januari 1996 och införde den s.k. schablonreformen i november 1999. Därigenom fick även mindre kunder tillträde till en avreglerad marknad utan etableringskostnader. Den helt dominerande marknadsplatsen i Norden är NordPool. Här omsätts fysisk kraft på den s.k. spotmarknaden. På NordPool (www.nordpool.no) sker också handel med instrument för att prissäkra leveranser på den s.k. terminsmarknaden. NordPool är en marknadsplats för professionella aktörer. Slutkundsmarknaden domineras fortfarande av fysiska leveranser från de traditionella aktörerna. Det finns starka skäl att tro att flertalet kunder i flerbostadshus fortfarande har s.k. tillsvidareavtal. De kunder som gjort ett aktivt val har oftast prissäkrat sina leveranser under ett, två eller tre år. Vissa kunder har också valt att ha ett helt rörligt elpris relaterat till utvecklingen på NordPool. Slutligen finns det stora och aktiva kunder som valt en inköpsstrategi som innebär en intern eller extern förvaltning av en kraftportfölj. Ett resultat av den nya elmarknaden är också att elpriset internationaliserats, d v s det sätts utifrån de rådande förhållandena i norra Europa.

Fjärrvärme

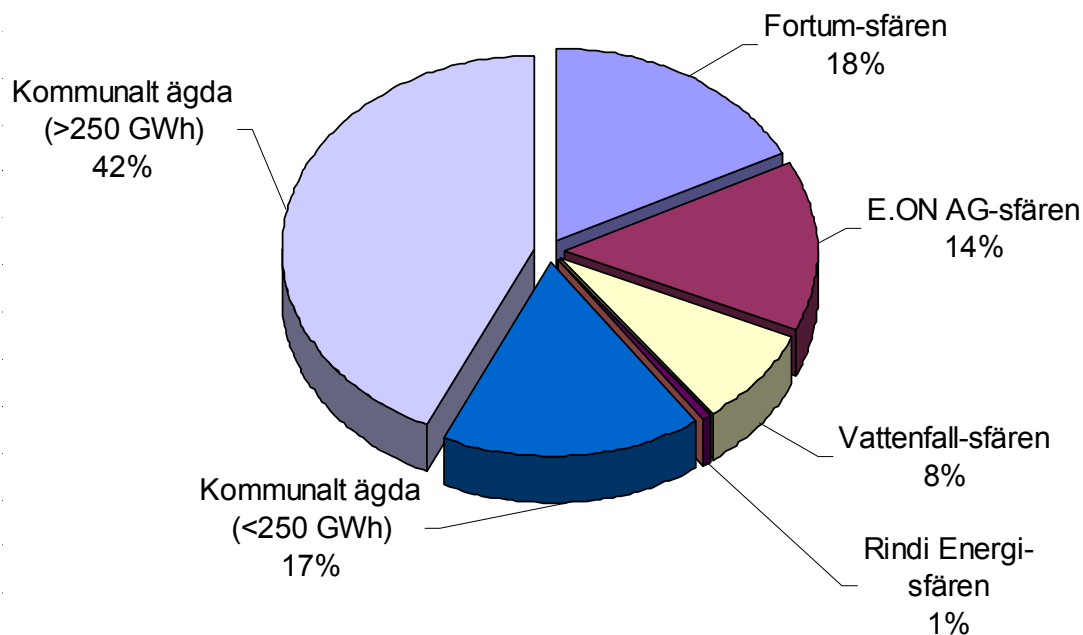
De förändringar som skedde i ellagen i samband med avregleringen av elmarknaden, påverkade även fjärrvärmebranschen. Även med kommunala ägare ”ska verksamheten drivas på affärsmässig grund och redovisas särskilt”. Detta har drivit på utvecklingen från en självkostnadsprissättning till allt mer utpräglad marknadsprissättning. Hur man väljer att prissätta hör bl a samman med vem som äger verksamheten, vilket ägardirektiv som gäller för verksamheten och verksamhetens avkastningskrav.

Branschorganisationen Svensk Fjärrvärme har i sitt policydokument ”Fjärrvärmen på värmemarknaden” sammanfattat fjärrvärmeföretagens roll så här:

”Värmemarknaden är en marknad där fjärrvärmeföretagen söker tillgodose kundernas behov av värme i konkurrens med andra uppvärmningsformer.”

Branschföreningen vill tydliggöra att det inte i första hand är verksamhetens kostnader som styr vilket pris som sätts gentemot kunden, utan att det istället bör sättas utifrån vilka alternativ som kunden har.

Det finns inte liksom på elområdet någon fjärrvärmelag, vilket exempelvis innebär att fjärrvärmeverksamhet inte kräver någon typ av koncession. Det finns heller ingen lagstadgad prövningsrätt för konsumenterna. Fjärrvärmeutredningen innehåller ett lagförslag, som också innebär en prövningsmöjlighet för kunderna framöver i den mån förslaget resulterar i en ny lag.

Figur 2 Ägare till svensk fjärrvärme

Den dominerande aktören är fortfarande kommunerna som totalt svarar för knappt 60% av landets fjärrvärmeförsäljning. Kommunernas syfte med sitt fjärrvärmeäggande varierar, vilket inte minst kan avläsas i de avkastningskrav som ägarna ställer. En del kommuner använder mycket medvetet sina företag för att, ofta genom koncerner, ta ut pengar ur företagen, som används för kommunal verksamhet som annars skulle vara skattefinansierad. Andra kommuner använder sina energiföretag enbart för att tillhandahålla kunderna fjärrvärme till rimliga priser.

De övriga aktörerna återfinns i ett antal företagssfärer där de största ägarna är Fortum Värme, E.ON (ägare av Sydkraft och via Sydkraft även Gräninge) och Vattenfall. Studien "Fjärrvärme i Sverige 2003" pekar på att verksamheterna i dess företag bedrivs med höga avkastningskrav från ägarnas sida.

VA

VA-lagen reglerar verksamheten. Enligt utredningsbetänkandet "Allmänna vattentjänster", där man gjort en översyn av lagstiftningen, ska verksamheten i fortsättningen kunna bedrivas endast av en kommunal ägare. Av betänkandet framgår vidare att verksamheten ska särredovisas och bedrivas på ett sådant sätt att de avgifter som kommunen tar ut "inte får överskrida vad som behövs för att täcka nödvändiga kostnader för anläggningen". En typ av självkostnad med andra ord.

Förslaget till ny lag är ännu ej beslutat utan kommer att behandlas av Riksdagen i senare i år.

Det finns i såväl nuvarande som föreslagna VA-lag ett tydligt regelverk för hur en kund kan föra sin talan om den tex anser att VA-taxan är oskälig i något avseende.

Avfall

Avfall definieras vanligen på följande sätt: Med avfall avses varje föremål, ämne eller substans som ingår i en avfallskategori och som innehavaren gör sig av med eller avser eller är skyldig att göra sig av med.

Lagstiftningen har tilldelat kommuner, avfallsinnehavare och producenter olika ansvarsområden. Det innebär att de har ett uttalat fysiskt, ekonomiskt och juridiskt ansvar för det avfall som åsyftas. Det betyder inte att den som har ansvar också behöver utföra själva uppgiften. Det praktiska genomförande kan organiseras på en mängd olika sätt. En analys av fördelningen mellan verksamhet i kommunal regi och privata entreprenörer för insamling av hushållsavfallet visar att ca 40% sker i kommunal regi medan resterande, 60 %, genomförs på entreprenad. Detta är en viss förskjutning av verksamheten sedan mitten av 90-talet då fördelningen var 50/50.

Kommunerna har ansvar för hushållsavfall, med undantag av sådant hushållsavfall som omfattas av producentansvaret. I kommunernas ansvar för hushållsavfall ingår även sådant avfall som är jämförligt med hushållsavfall som uppstår i andra verksamheter, t.ex. kontor, affärer, institutioner.

Den samlade mängden hushållsavfall uppgår till cirka 4,2 miljoner ton/år. Avfall som regleras via producentansvar utgör cirka 1 miljon ton, vilket innebär att kommunernas ansvar omfattar cirka 3 miljoner ton årligen. Kommunernas ansvar omfattar också insamling och sortering av batterier (småbatterier) samt insamling och bortskaffande av kyl- och frysmöbler. Kommunen är skyldig att upprätta en avfallsplan för allt avfall inom kommunen, dvs. även annat avfall än hushållsavfall och avfall som innefattas av producentansvar.

Genom ändringar i avfallsförordningen år 2004 förtydligades kommunens ansvar för hushållens farliga avfall. Kommunerna har också ett övergripande ansvar om information till hushållen avseende såväl kommunens som producentens ansvar.

Farligt avfall utgör ett särskilt avfallsslag med speciella regler för dess hantering. Idag har kommunerna möjlighet att åberopa ett utökat ansvar för farligt avfall.

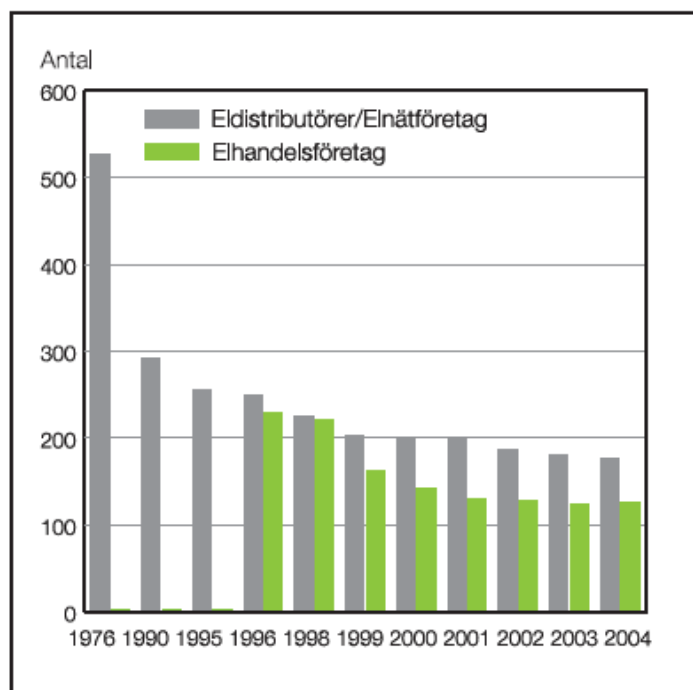
Taxan för hushållsavfall bestäms av kommunen och regleras via den lokala renhållningsförordningen. Hur insamling av hushållsavfall ser ut och hur den prissätts är dock väldigt skiftande mellan landets olika kommuner.

2.2 Avregleringseffekter

Elhandeln och fjärrvärmeverksamheten är de två verksamheter, som har avreglerats under den tioårsperioden som Nils Holgerssonundersökningen genomförts.

Elmarknadsreformen 1996 innebar en konkurrensutsättning av handeln med el samtidigt som elnätsverksamheten även fortsättningsvis bedrivs i monopolform. Energimyndigheten utövar tillsyn över elnätsföretagen och försöker genom den s.k nätnyttomodellen övervaka de företag som tar ut oskäligen elnätspriser .

Ändringen av ellagen innebar också en väsentlig förändring av förutsättningarna för fjärrvärmeverksamheten

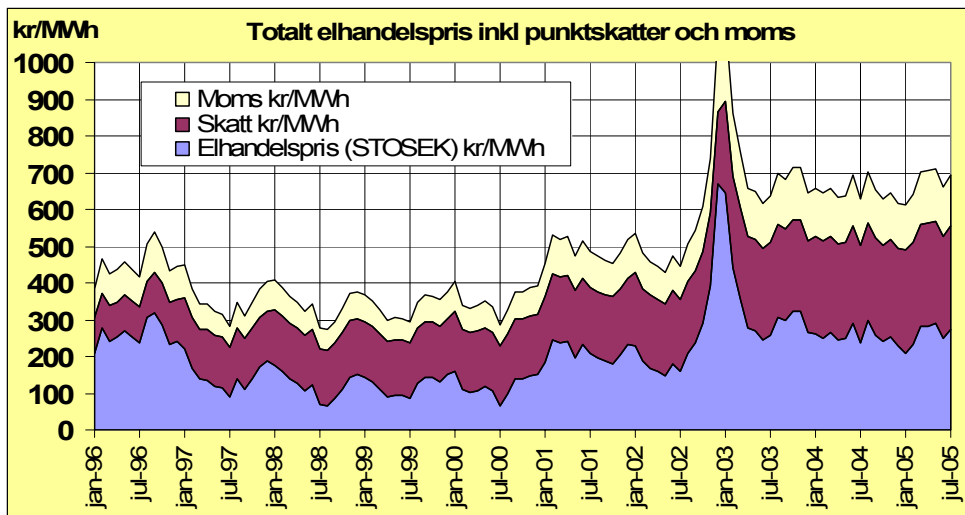
Figur 3 Förändring i antalet elnäts- respektive elhandelsföretag sedan 1976. (Källa: Svensk Energi)

Förändringar i antalet elnäts- och elhandelsföretag visas i figur 3. Vid 2004 års slut fanns 175 elnätsföretag och 124 elhandelsföretag. Sedan år 1996, som var året för avregleringen av elmarknaden, har det skett nästan en halvering av antalet elhandelsföretag. Antalet elnätsföretag har minskat med drygt en fjärdedel under samma period.

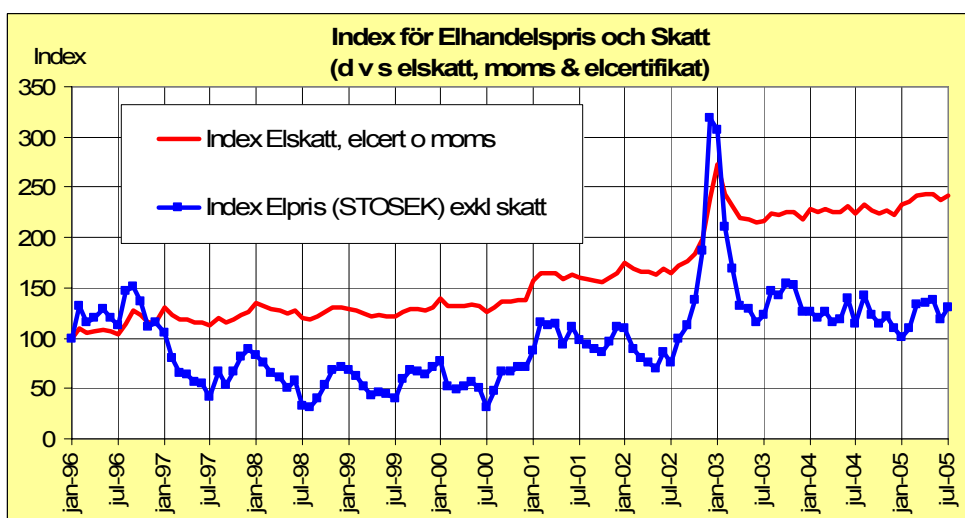
Internationaliseringen av framför allt elproduktionen har inneburit stora förändringar. Prissättningen på marginalen baseras på fossil kondensproduktion. Under år 2005 har kostnaden för denna produktion ökat kraftigt genom ökade priser på fossila bränslen samt införande av utsläppsrätter. För konsumenterna har det inneburit stora prisökningar och höga priser också under perioder med god vattentillgång i kraftverksmagasinen.

Den fria elmarknaden har skapat nya aktörer, såsom mäklare och traders. I Sverige finns numera elförsäljare som verkar på nordisk, europeisk och nationell nivå, på regionala marknader inom Sverige samt slutligen de som verkar rent lokalt som elåterförsäljare. I den förstnämnda kategorin finns de tre stora blocken i Sverige; Vattenfall, Sydkraft (E.ON) och Fortum. Exempel på regionala aktörer är Skellefteå Kraft, Öresundskraft och Östkraft. De rent lokala aktörerna är oftast de tidigare "eldistributörerna", som nu ser som sin uppgift att förse de kunder som ligger inom deras tidigare nätkoncessionsområde med elenergi. Oftast har dessa lokala aktörer ett samarbetsavtal med någon större regional eller nationell aktör. De senare tar då en stor del av den totala risken i en elaffär till kund och den lokala aktören är mer att likna vid en återförsäljare, som står för försäljningsarbete och kundvård. Mer om de olika aktörerna och förändringar över tiden finns under kapitel 2.2.

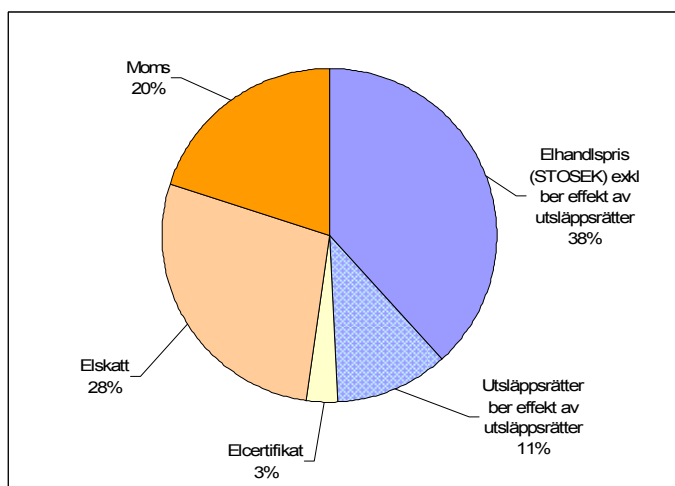
Till elpriserna ska också läggas skatter, elcertifikat och utsläppsrätter som genom alltmer ökande nivåer har ett mycket kraftigt genomslag på slutpriset till kund. Av figur 14 framgår det totala elhandelsprisets utveckling sedan år 1996. Elskattens utveckling tillsammans med moms återfinns i de två övre fälten. I den understa figuren beskriver den undre blå linjen elprisets utveckling i form av ett index sedan 1996 (bas jan 1996=100). Det indikerar att elhandelspriset exkl skatter mm har ökat till ca 130 (juli 2005), d v s med 30 %. Utvecklingen av beskattningen redovisas med den röda linjen och visar på en utveckling upp till ett index på ca 240, d v s en ökning med 140% sedan januari 1996.

Figur 4
Elhandelspris inkl
punktsskatter och
moms 1996-2005

Figur 5 Redovisning
av separata index
för elhandelspris och
skatt (bas jan
1996=100)

Figur 6 Beräknad fördelning av olika komponenter i
elhandelspriset sep 2005 för Nils Holgersson fastighets
lägenhet

Figurerna 4 och 5 ovan är emellertid inte fullständiga, då ytterligare ett marknadsbaserat styrmedel införts som i hög grad påverkar elpriset: utsläppsrätterna.

Trots att det finns en relativt god vattenkrafttillgång har elpriset etablerats på en hög nivå under 2005. En av orsakerna till det är systemet för handel med utsläppsrätter som påverkat marginalkostnaden med i storleksordningen 100 kr/MWh (10 öre/kWh).

I figur 6 redovisas den beräknade effekten för elhandelspriset inkl skatter för september månad 2005. Det grundläggande elpriset exkl skatter, elcertifikat och den beräknade inverkan av utsläppsrätter, motsvarar endast 38 % av det totala elhandelspriset.

Elskatt och moms, som motsvarar 59 % av priset, är primärt av fiskal karaktär medan elcertifikaten via en hävstångseffekt skapar förnyelsebar elproduktion i Sverige. För kunden innebär det en prishöjning på drygt 2 öre/kWh medan producenten av förnybar el får 20 öre/kWh i merintäkt för att kunna få lönsamhet på den förnybara elproduktionen. Utsläppsrätterna däremot påverkar elpriset på marginalen särskilt tydligt vid de tillfällen som fossil värmekraft behöver användas. Det ökar förtjänsten för de kraftproducenter, som i huvudsak använder sig av billigare produktionsslag. Tanken är att det mervärdet ska kunna användas för återinvesteringar i ny och miljövänligare elproduktion i syfte att minska utsläppen av koldioxid. På en väl fungerade marknad ska dessa investeringar ske där resurserna används mest effektivt, vilket innebär att investeringen mycket väl kan komma att ske någon annanstans inom EU-området. Om den beräknade nivån som avser september månad 2005 är giltig för hela året, innebär det en merkostnad på ca 17 miljarder per år för de svenska elkonsumenterna. Detta kan jämföras med den ”gröna” skatteväxlingen som i sin fulla omfattning har angetts till ca 30 miljarder och med en införandetid på 10 år. Den gröna skatteväxlingen ska ge andra skattelättnader medan kostnaden för utsläppsrätter inte alls kompenseras på konsumentnivå!

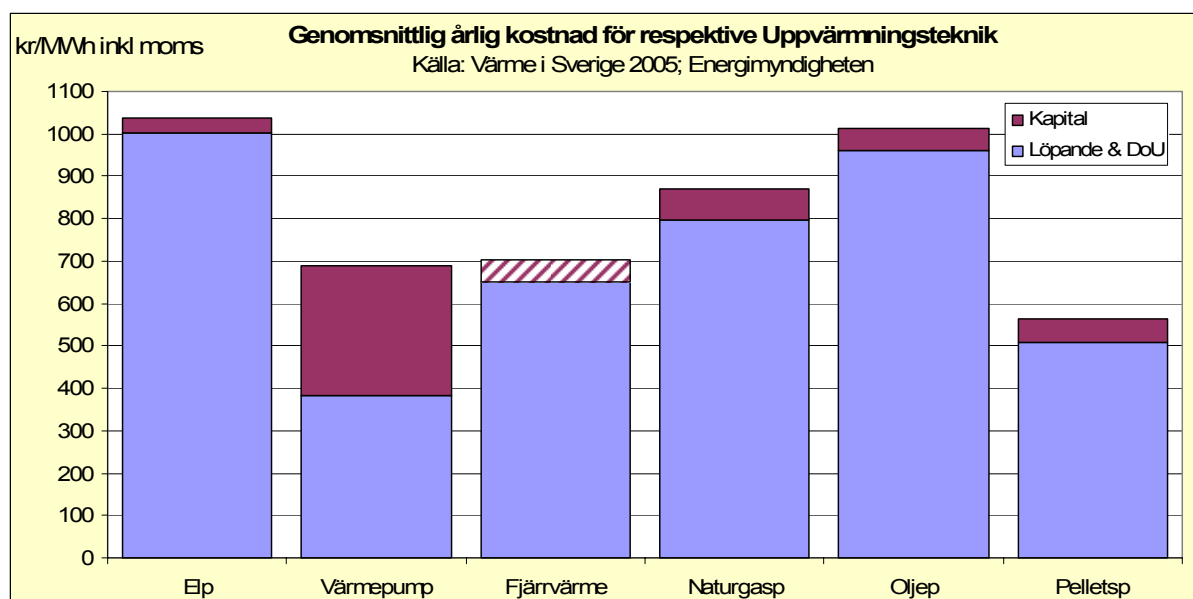
Elnätsföretagen (som ska bedriva sin verksamhet skild från elhandel) granskas eftersom verksamheten bedrivs som monopol. Det är Energimyndighetens uppgift att bevaka att nätföretagen tar ut skäliga avgifter för de tjänster de levererar till kunderna. Reglerna i ellagen slår fast att nättarifferna ska vara skäliga i förhållande till den prestation nätföretaget utför åt sina kunder.

Nätnyttomodellen är ett av de verktyg som Energimarknadsinspektionen använder i sitt tillsynsarbete. Dess uppgift är att i efterhand beräkna om nätföretagens tariffer varit skäliga eller inte.

Samtliga nätföretag rapporterar en gång per år in ett stort antal uppgifter om sina nät och ekonomiska förhållanden. Uppgifterna bearbetas i Nätnyttomodellen och en debiteringsgrad beräknas. Debiteringsgraden ger myndigheten en första signal om nätföretagets tariff är skälig eller inte. Under 2004 har uppgifter som avser 2003 års tariffer rapporterats och myndigheten har med utgångspunkt från utfallet i Nätnyttomodellen fattat beslut om vilka företags tariffer som skal granskas vidare.

Fjärrvärme

Förändringar i ellagen till följd av avregleringen elmarknaden öppnade, som nämnts i kap 2.1, för en mer utbredd marknadsprissättning inom fjärrvärmeverksamheten.

Figur 7 Genomsnittlig årlig kostnad för respektive uppvärmningsteknik (Källa: "Värme i Sverige 2005", Energimyndigheten)

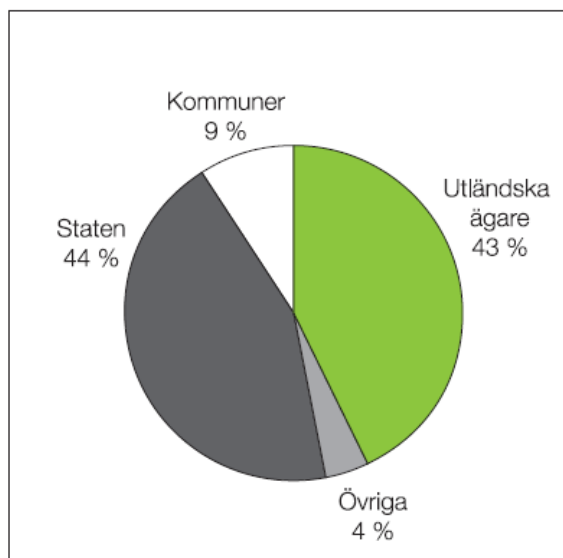
Marknadsprissättningen bygger på att det ska finnas ett möjligt alternativ till fjärrvärmen. Det kan ibland vara svårt att finna i storstadslägen, varför värderingen i sådana fall bör göras utifrån samtliga möjliga realistiska uppvärmningsformer. Värdena i figur 17 är hämtad från den senaste Energimyndighetsrapporten som studerat den svenska värmemarknaden, "Värme i Sverige 2005". I figuren så avspeglas ett konkurrensläge för första halvåret 2005 mellan olika uppvärmningsformer för typfastigheten som används i Nils Holgersson. Av figuren kan konstateras att totalkostnaden (inkl kapital) för pelletspannan och värmepumpen som ligger i samma prisområde som medelpriset för fjärrvärmen.

Denna bild bekräftas av 2005 års Nils Holgersson-avgiftsundersökning där det i mer än hälften av landets fjärrvärmekommuner är en god ekonomi i att byta från fjärrvärme till ny egen alternativ uppvärmningsform. Det finns naturligtvis fler beslutsparametrar än priset men undersökningen visar tydligt på att fjärrvärmepriserna inte kan fortsätta att stiga då det finns en uppenbar risk i att befintliga fjärrvärmekunder väljer att konvertera från fjärrvärme till annan uppvärmning.

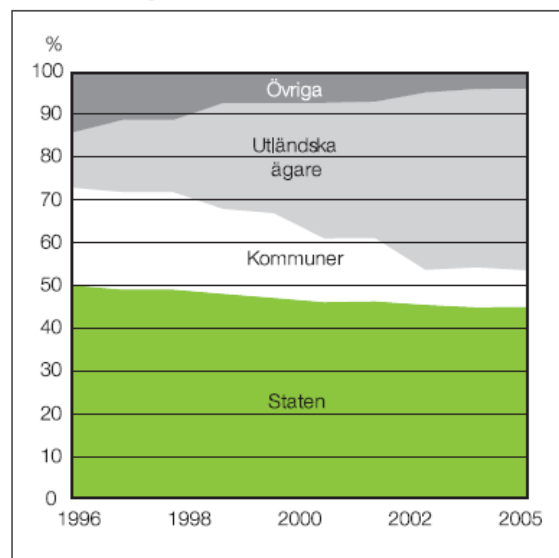
2.3 Ägandet

EL

Infrastrukturen för el består fram för allt av två delar, elproduktion och eldistribution. Ägarbilden ser för närvarande ut på följande sätt:

Figur 8 Ägande av elproduktion i Sverige (Källa: Svensk Energi)

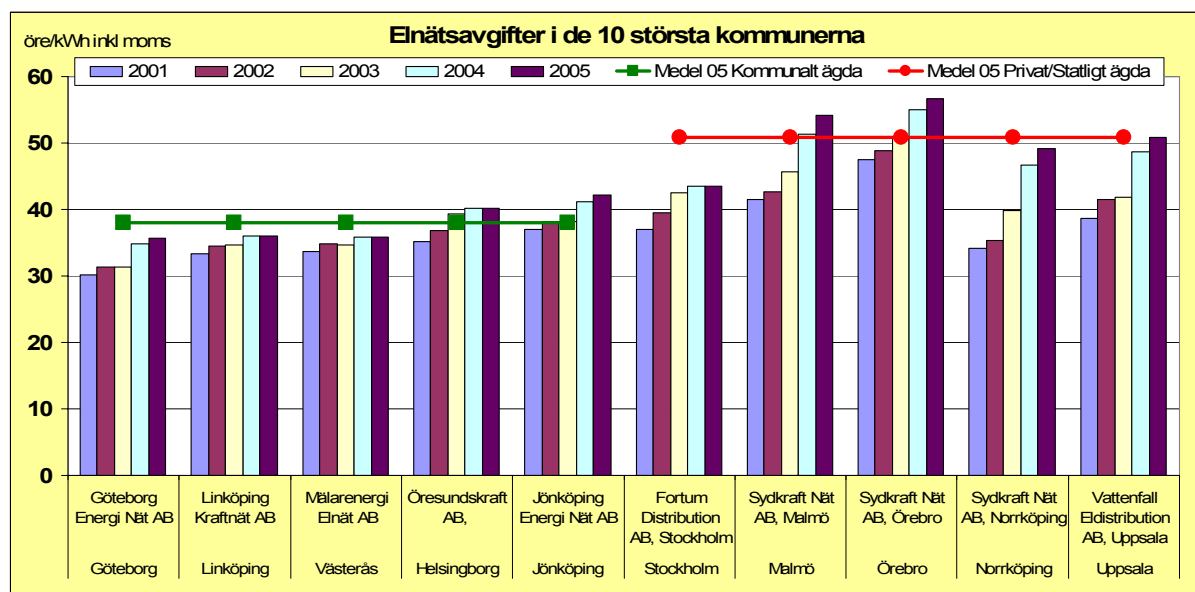
Figur 9 Ändring i ägande av elproduktion åren 1996-2005 (Källa: Svensk Energi)

Totalt äger staten cirka 44 procent av elproduktionskapaciteten, utländska ägare cirka 43 procent, kommuner cirka 9 procent och övriga cirka 4 procent, se figur 8. I figur 9 redovisas utvecklingen över den senaste 10-årsperioden. Där framgår att det framför allt är kommuner och övriga (till största delen svensk industri) som har avyttrat sin elproduktion till utländska ägare (främst Fortum och E.ON (tidigare Sydkraft)).

Förvärv och samgåenden har successivt minskat antalet större elproducenter under de senaste 20 åren. Elproduktionen har genom denna strukturrationalisering blivit starkt koncentrerad. De fyra största elföretagen svarade under år 2004 för 131 TWh, eller 88 procent, av Sveriges totala elproduktion. Det bör noteras att andelen utländskt ägande av elproduktionskapacitet i Sverige har ökat från ca 7 % 1996 till ca 43 % år 2005. Det är främst kommuner men även industrin som sålt produktionsresurser till utländska aktörer.

Ägarnas koppling till en lokal marknad kan tydligt påverka vilken prispolicy som tillämpas. Ett exempel på det är vad Jämtkraft gör på sin hemmamarknad. Med hjälp av egen elproduktion till låga kostnader erbjuds kunderna i ägarkommunerna ett väsentligt lägre elpris än marknadspriset på el.

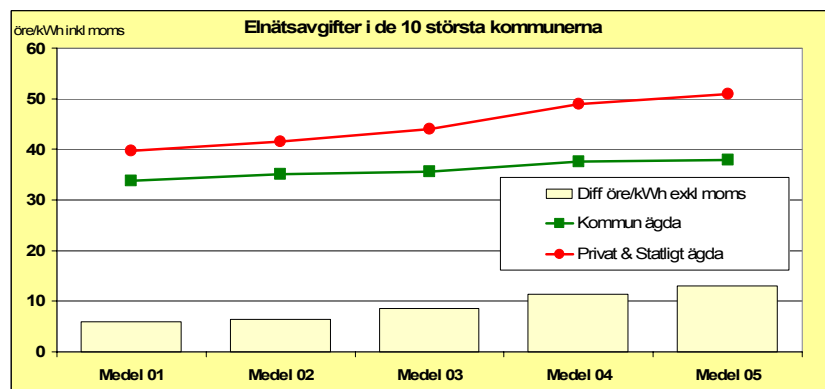
Elnätsverksamheten har inte tidigare betraktats utifrån ett ägarperspektiv i Nils Holgersson-studierna. I denna rapport har de tio största kommunerna, som dessutom har skilda ägarförhållanden, studerats. Längre fram i rapporten har en liknande redovisning gjorts för fjärrvärmen. Resultaten för de tio största kommunernas elnätsverksamhet framgår av figuren nedan.

Figur 10 Elnätsavgifter i de 10 största kommunerna åren 2001-2005

Redovisningen av elnätspriserna omfattar åren 2001-2005

Bland de tio största kommunerna finns det fem, som har ett kommunalt ägande av elnäten. Dessa är Göteborg, Linköping, Västerås, Helsingborg och Jönköping och återfinns till vänster i figuren 10.

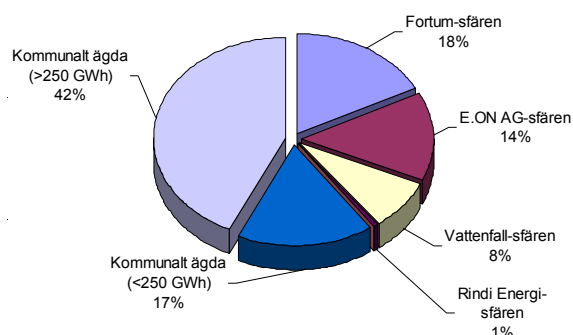
Figur 11 Skillnad i elnätsavgift mellan Kommunalt och Privat/Statligt ägande bland de 10 största kommunerna

Stockholm (ägt av Fortum) och Malmö, Örebro, Norrköping (ägt av E.ON) samt Uppsala (ägt av Vattenfall) återfinns till höger i den övre figuren.

På samma sätt som inom fjärrvärmeverksamheten visar det sig beträffande elnätsföretagen att det har betydelse vem som är ägare. De ägarförändringar som genomförts i de tio största kommunerna (de fem kommunerna till höger i figur 10), där kommunal elverksamhet köpts upp av nationella eller internationella aktörer har också inneburit kraftigt höjda priser. Dessvärre kommer möjligheterna att mäta denna typ av förändring att försvåras då nät-koncessioner slås samman och olika nätavgifter utjämnas.

I figuren 11 visar att differensen mellan de kommunalt ägda elnätsverksamheterna och de övriga mer än fördubblats sedan år 2001.

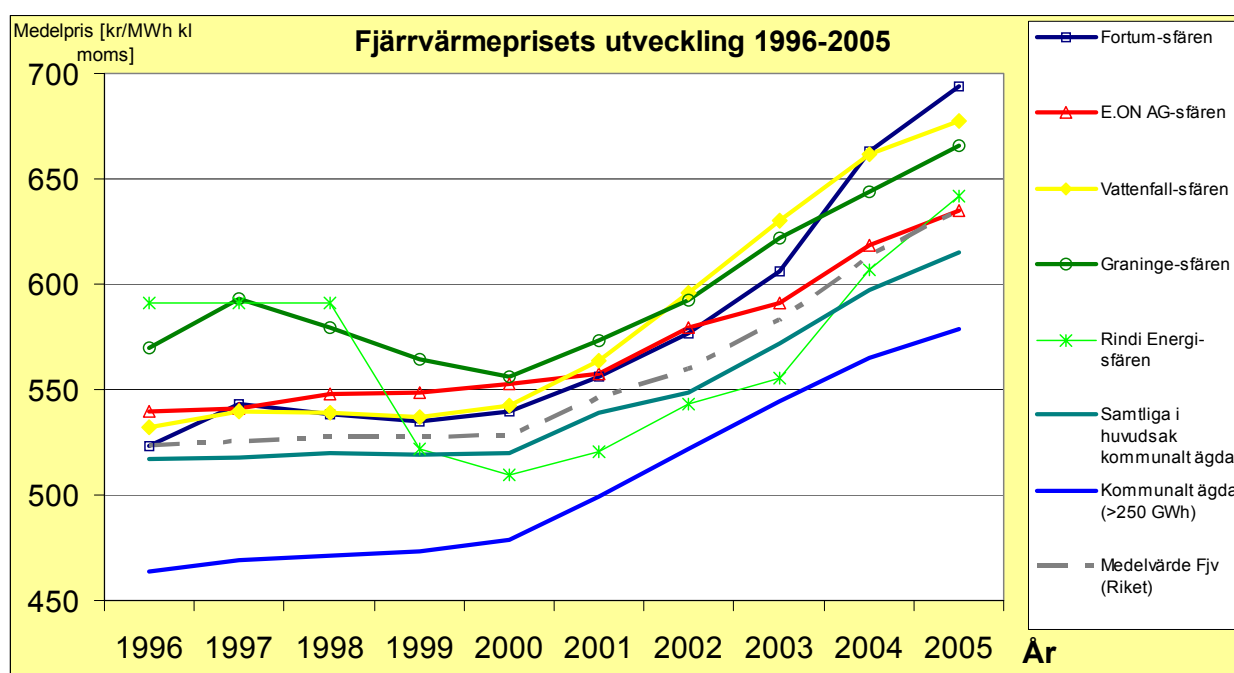
Fjärrvärme

Ägarbilderna inom svensk fjärrvärme kan sammanfattas på följande sätt:

- ca 60% av fjärrvärmeförsäljningen är kommunalt ägd och resten är en blandning av privat och statligt (i huvudsak 4 ägarsfärer).
- drygt 32% av fjärrvärmeförsäljningen är helt eller åtminstone till minst 50% i utländsk ägo
- De 35 största företagen står för nästan 85% av fjärrvärmeförsäljningen.

Figur 12 Ägandet i svenska fjärrvärmeföretag 2003 baserat på fjärrvärmeförsäljning

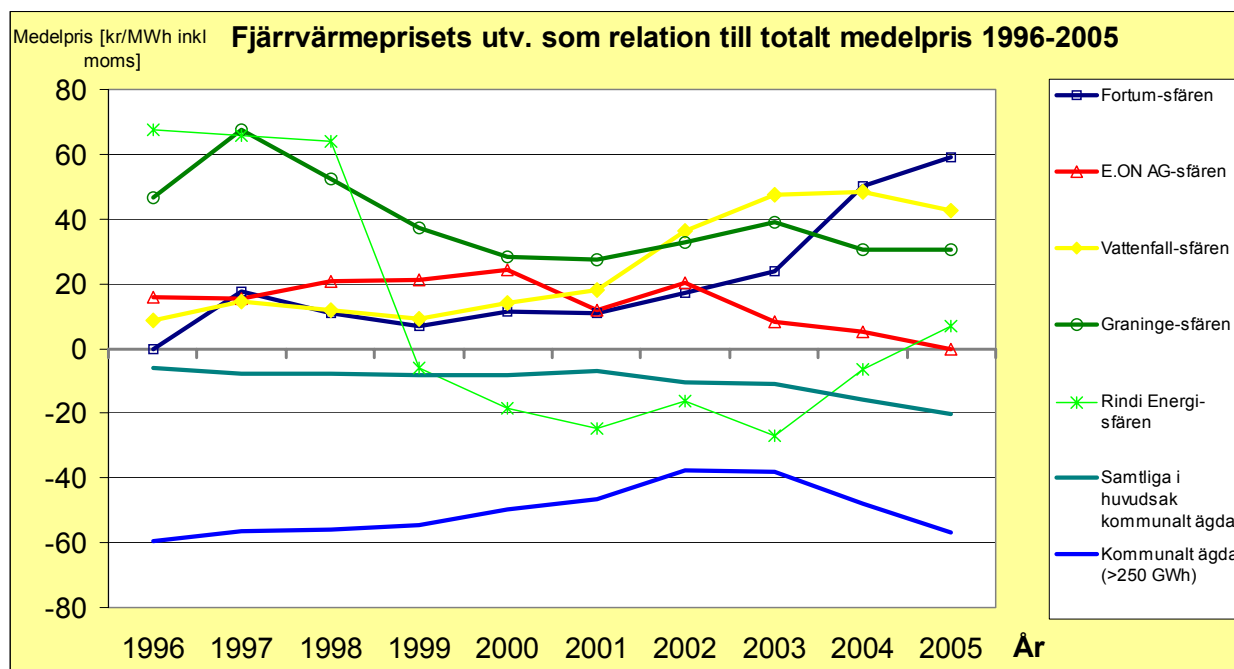

Figur 13 Fjärrvärmeprisets utveckling i relation till ägandet under perioden 1996-2005 för typfastigheten enligt Nils Holgersson-studien

Studier som gjorts med underlag från åren 1996-2005 visar att flera av de företag som såldes omkring år 2000 finns representerade bland de fjärrvärmeföretag som höjt priserna mest.

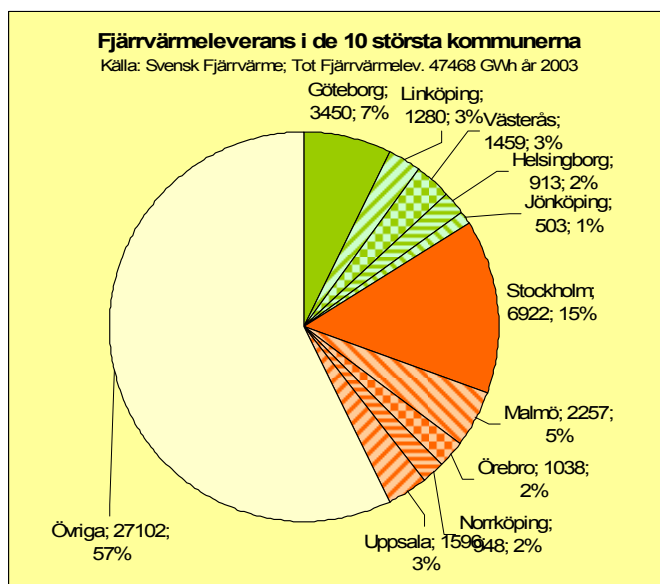
En sammanfattning av de studier, som har genomförts avseende fjärrvärmeföretagen och ägandet är att:

- + De privata och statliga fjärrvärmeföretagen har ett fjärrvärmepris som ligger 5-20 % högre än de större kommunala aktörerna
- + Fortum-, Vattenfall- och Rindisfären höjer mer än medelprishöjningen för branschen. De kommunala aktörerna samt E.ON AG-sfären ligger i nivå med den genomsnittliga höjningen eller under. Rindi-sfären har ökat sina priser kraftigt sedan 2004 medan Vattenfall-sfären dämpat sin prisökning i relation till branschen.
- + Fjärrvärmeföretagens ökade marknadsprissättning i kombination med den kraftigt ökade energibeskattningen och oljeprishöjningen under de senare åren har av fjärrvärmeföretagen tolkats som ett utrymme för prishöjningar.

Figur 14 Fjärrvärmeprisets utveckling i relation till medelpriset för de olika ägargrupperna

Figuren ovan visar tydligt prisskillnaden mellan de olika ägargrupperna. Redovisningen är baserad på den jämförelse som görs mellan fjärrvärmeverksamheten i de olika kommunerna, oavsett kommunernas storlek. Skillnaden mellan Vattenfall och Fortum jämfört med de större i huvudsak kommunalt ägda fjärrvärmeföretagen, har ökt från ca 60 kr/MWh till nästan 120 kr/MWh sedan 1996. Den kommunala ägarens närmare koppling till fjärrvärmekunden kan vara en orsak till att fjärrvärmepriserna för de kommunalt ägda fjärrvärmeföretagen är lägre.

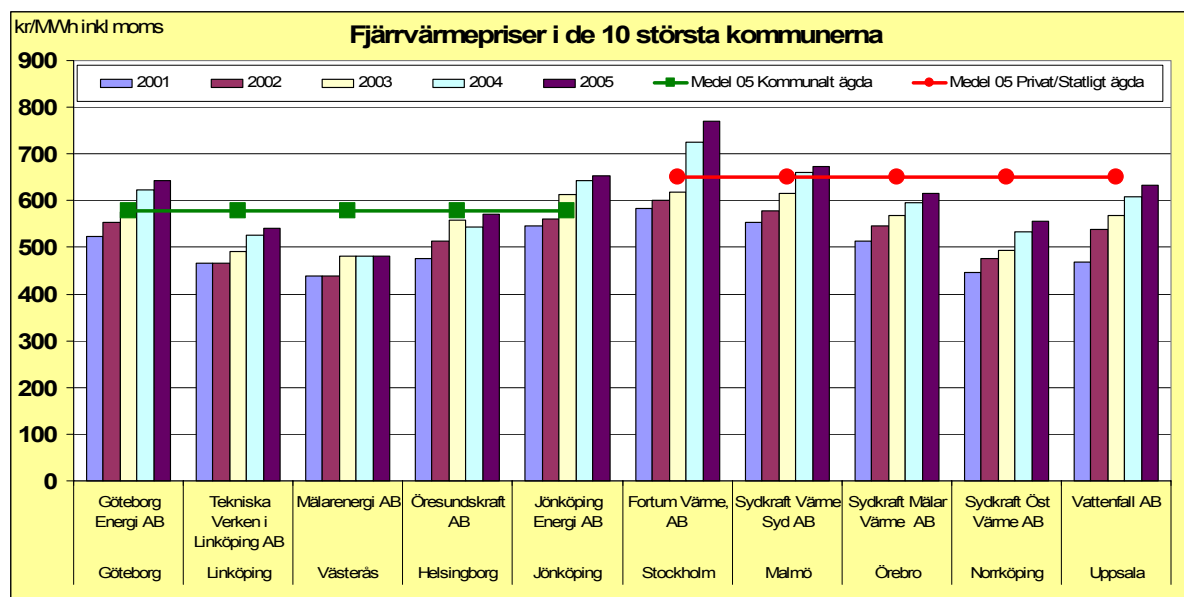

Figur 15 Fjärrvärmeleveranser under 2003 med fokusering på Sveriges 10 största kommuner

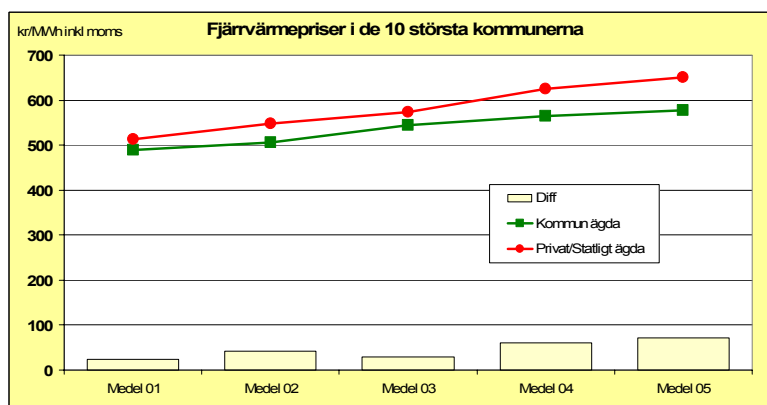
I figurerna 15-17 redovisas en kompletterande sammanställning av fjärrvärmeprisutvecklingen i Sveriges tio största kommuner från och med år 2001. De tio största kommunerna svarar för tillsammans ca 43 % av landets fjärrvärmeförsäljning.

Göteborg, Linköping, Västerås, Helsingborg och Jönköping är kommunalt ägda och svarar för ca 16 % av fjärrvärmeförsäljningen.

Stockholm (ägt av Fortum) och Malmö, Örebro, Norrköping (ägt av E.ON) samt Uppsala (ägt av Vattenfall) svarar för ca 27 % av landets fjärrvärmeförsäljning.

Figur 16 Fjärrvärmeprisets utveckling i Sveriges 10 största kommuner för NH-fastigheten

Figur 17 Prisdifferens mellan de två ägargrupperna Kommunägt och Privat/Statligt

under perioden legat över genomsnittet för fjärrvärmekommunerna i landet.

I figuren ovan och till vänster redovisas utvecklingen från och med år 2001. Av figurerna framgår att prisutvecklingen varit kraftigare i de privat och statligt ägda bolagen samtidigt som prisdifferensen mellan de olika ägda bolagen ökat över tiden - från ca 20 till 85 kr/MWh mellan åren 2001 och 2005.

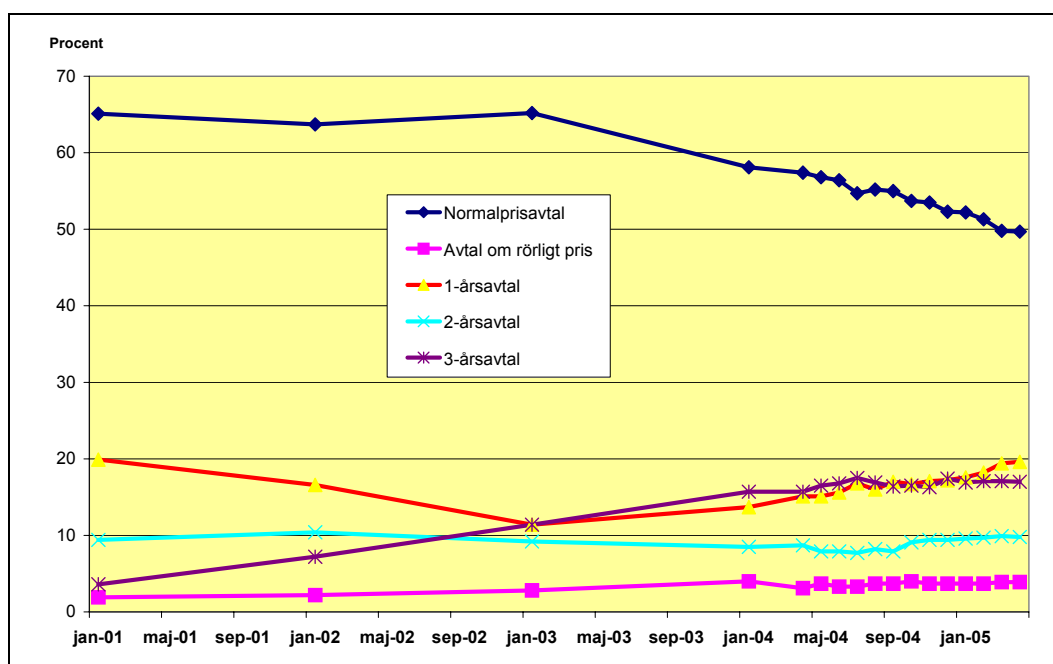
Prisutvecklingen för de privat och statligt ägda bolagen har

2.4 Konsumentperspektivet

En gemensam erfarenhet, som i stort sett gäller för alla de undersökta nyttigheterna, är att det ställs stora krav på att kunden/ fastighetsägaren är aktiv.

Inom avfallsområdet har stora förändringar genomförts med ökade krav på källsortering mm i syfte att minska avfallsmängden och styra avfallet på sådant sätt att dyrbara avfallsbehandlingsformer undviks.

Elmarknadsreformen har inneburit möjligheten att fritt välja elleverantör och avtalsform. Detta har utnyttjats av många, men långt ifrån alla. Av figuren som redovisar statistik från SCB beträffande elkundernas val av avtalsform framgår att ca hälften av kunderna gått in i en ny avtalsform och således lämnat ett tillsvidareavtal (normalprisavtal).

Figur 18 Förändringar i avtalsformat på elhandelsmarknaden (Källa: SCB)

Under många år har det i Nils Holgerssonrapporterna påpekats vikten av att kunderna gör aktiva val eftersom tillsvidarepriserna ofta har legat på en allt för hög nivå jämfört med andra avtalsformer. Fortfarande är det emellertid förvånansvärt många kunder som har kvar sina tillsvidareavtal.

Inom fjärrvärmebranschen har det till följd av elmarknadsreformen också skapats en marknadsprissättning som inte fanns tidigare. Hur utpräglad denna marknadsprissättning är, beror i huvudsak på de politiska ambitioner som kommunerna har med sina företag.

Problemet för kunden då det gäller att bedöma om ett fjärrvärmepris är skäligt är att det ofta inte finns något reellt uppvärmningsalternativ. Ofta är det så att fjärrvärmeleverantören på egen hand bestämmer vad som ska vara marknadsprisläget för en konkurrerande uppvärmningsform. En lösning kunde vara att marknadspriset sätts i relation till de uppvärmningsalternativ som normalt utgör alternativen vid en verklig konkurrenssituation oavsett om kunden har tillgång till detta eller ej.

2.5 Nyttigheternas kvalitet och omfattning

Tioårsperioden visar inte på några avgörande förändringar som kan mätas avseende nyttigheternas kvalitet och omfattning. Undantagen är möjligen:

- Avfallsområdet där källsorteringen inneburit ett krav på ökat engagemang samtidigt som avfallstaxan har ökat. Syftet är ett bättre resursutnyttjande av avfallet vilket kan betecknas som viss kvalitetsförhöjning i generell mening, men det ske på bekostnad av arbetsinsatser från boende och fastighetsägare.
- Både elhandels- och elnätverksamheten har genomgått en kraftig effektivisering inom ramen för många ägarbyten och strukturförändringar. För många kunder har detta inneburit ett längre avstånd mellan kund och elföretag och i vissa fall också en neddragning av underhållsresurser som inte minst blev synliga i samband med stormen ”Gudruns” härjning i början av år 2005.

3. Vad har vi lärt oss och vart är vi på väg ?

3.1 Generella slutsatser

Slutsatser:

De nyttigheter som studerats i Nils Holgerssonundersökningarna ingår i en nödvändig infrastruktur där effektiviteten i verksamheten skapas antingen via konkurrens eller reglering/övervakning.

* Alla de studerade nyttigheterna har utvecklats klart över KPI över den studerade tioårsperioden.

* Samtliga nyttigheter är relativt kapitalintensiva vilket gör att utvecklingen sedan 1996, med hänsyn till det räntefall som skett under de senaste 6-7 åren och med räntenivåer på idag på 2-3%, borde innebära betydligt lägre finansiella kostnader. I de fall verksamheten finns i monopol, vilket är fallet med elnät och VA, borde det ha avspeglats i betydligt lägre priser.

* Ändringarna i ellagen har inneburit stora förändringar såväl inom el- som fjärrvärmesektorn. På bägge dessa områden sker nu en marknadsprissättning. Elmarknaden är i huvudsak nordisk medan fjärrvärmesektorn är av helt lokal karaktär. Det finns ett tydligt marknadspris för el medan det saknas för fjärrvärme.

* Inom energiföretagen är det uppenbart att ägarens intentioner och krav på verksamheten också slår igenom på priset. Studierna visar att lokala ägare (oftast kommunala) har ett lägre pris än övriga ägare.

* En avreglerad marknad kräver mer av konsumenten då det gäller att skaffa sig information och att göra aktiva val. Passiva kunder riskerar att bli förlorare.

* Under den tioårsperiod som undersökningen gjorts har skatter och miljöavgifter ökat markant. Tillsammans med införandet av regleringar och administrativa styrmedel har det inneburit kraftigt ökade kostnader för konsumenten.

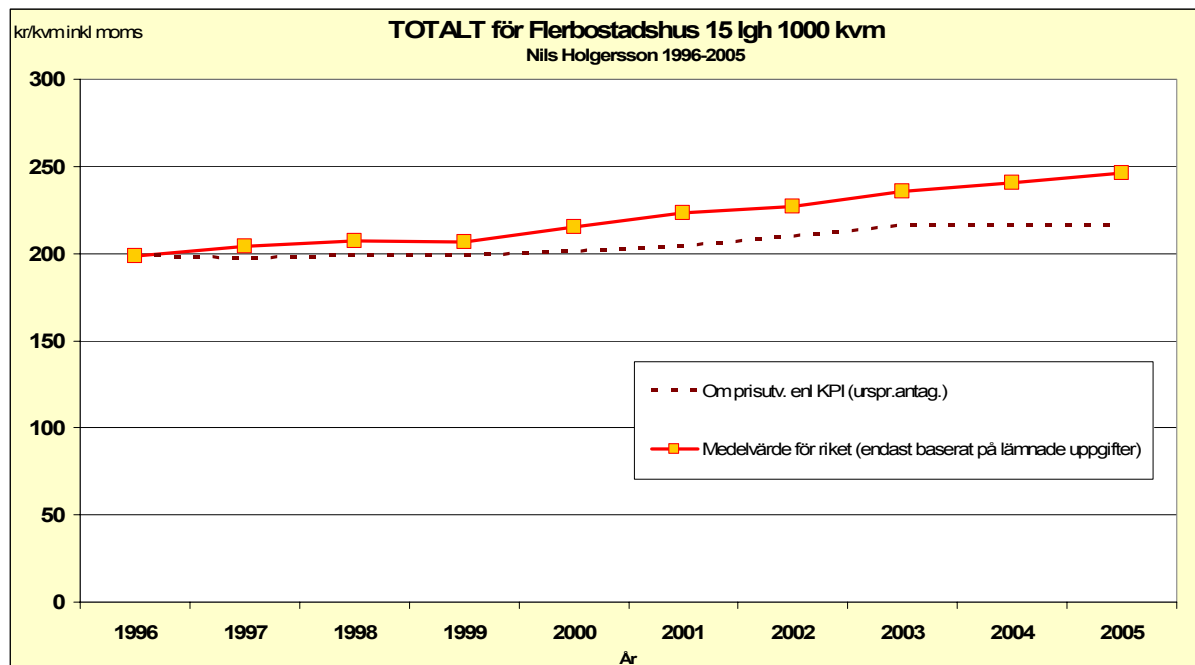
* Utsläppsrätternas effekt på elpriset har varit dramatisk sedan de infördes år 2005. Till skillnad från den ”gröna skatteväxlingen” finns det otydlig återkoppling till konsumenterna.

* Under tidsperioden har prisutvecklingen på olja utvecklats på sådant sätt att den inte är intressant som enskild uppvärmningskälla.

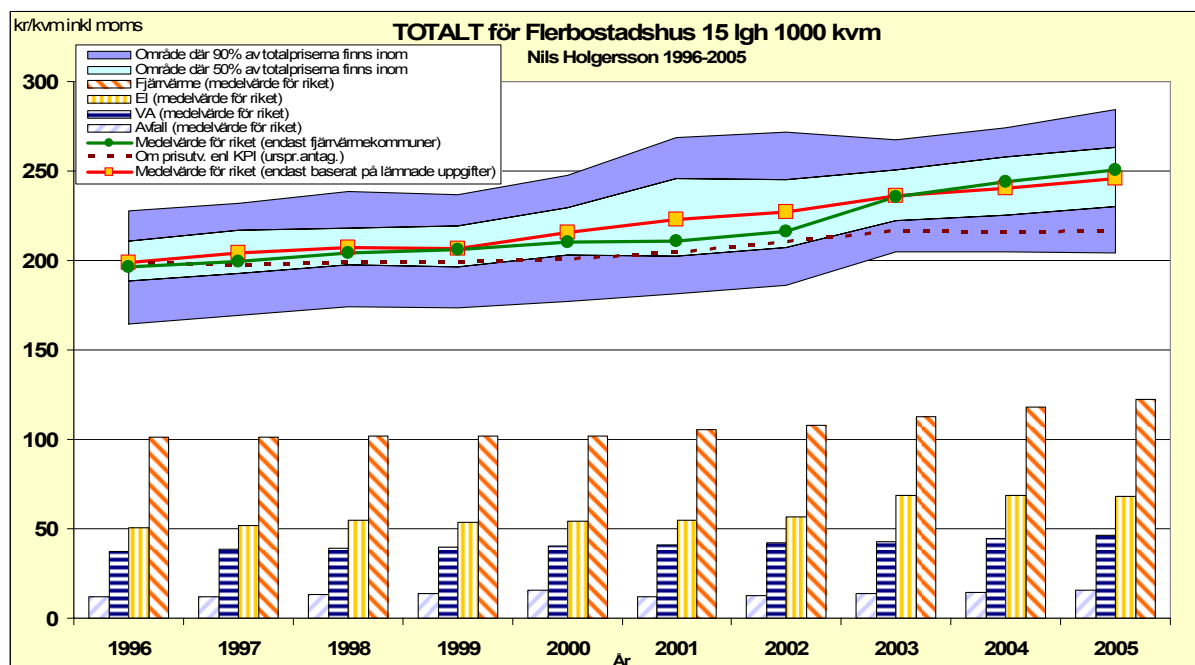
* Inom elnätsverksamhet och VA-verksamhet borde konsumenterna kunna förvänta sig en reellt oförändrad prisutveckling. Låga räntenivåer, låg KPI och produktivetsförbättring borde skapa förutsättningar för sjunkande prisnivåer. Faktorer som verkar i motsatt riktning är prishöjande myndighetskrav och specifika investeringsbehov.

Motiv och överväganden

Den totala utvecklingen av priset för de undersökta nyttigheterna framgår av figuren 19 nedan. I figuren 20 framgår även spridningen för utfallet för landets kommuner tillsammans med nivån för varje enskild nyttighet i form av staplar.

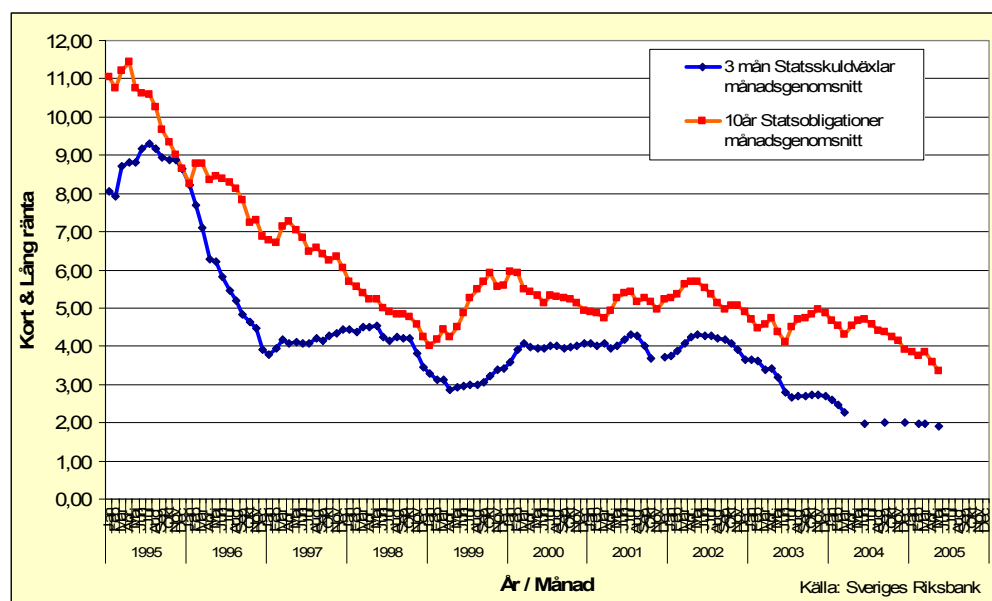
Figur 19 Den totala prisutvecklingen för de undersökta nyttigheterna (avfall, VA, el och fjärrvärme) under åren 1996-2005

Figur 20 Den totala prisutvecklingen för de undersökta nyttigheterna tillsammans med spridning och enskilda medelprinsnivåer under åren 1996-2005

Prisutvecklingen har inneburit ökningarna på drygt 25% över 10-årsperioden jämfört med en utveckling av KPI på ca 10%. Ökningen är således 2,5 ggr större vilket är i högsta grad noterbart.

Förutom den stabila generella prisutvecklingen speglad av KPI bör noteras att vi idag allt jämt lever i en miljö med historiskt låga räntenivåer, vilket borde ha stor betydelse för kapitaltunga verksamheter som befinner sig i ett förvaltningsskede.

Figur 21 Utvecklingen av kort och lång ränta över åren 1995-2005 (Källa: Sveriges Riksbank)

I figur 21 redovisas utvecklingen av den korta och långa räntan över den studerade tidsperioden 1995-2005. Som synes är den korta räntan fortsatt endast 25% av ingångsvärdet år 1995/1996 medan den långa räntan är ca en tredjedel av ingångsvärdet.

Det borde således finnas gynnsamma objektiva förutsättningar för en nedåtgående pristrend för de undersökta nyttigheterna. Det är därför inte tillfredsställande att konstatera att prisnivå för t ex VA fortfarande ökar. Ökningstakten för VA, fjärrvärme och avfall ser ut att hålla i sig. Däremot har det totala elpriset fått en avstannande utveckling i mätningen. Oljepriset påverkas av det internationella oljepriset och av valutakursförändringar. Fjärrvärmens kostnader påverkas i viss utsträckning av oljepriset och andra ingående råvaror om det prissätts baserat på kostnader. Om det prissätts i relation till alternativa uppvärmningsformer indikerar studien en ökad prispress på fjärrvärmens. Elhandelspriset påverkas bl a av skattehöjningar som kommit till följd av den så kallade gröna skatteväxlingen. Priserna för VA, avfall och elnät är nationellt skapade och nationellt påverkbara, inte minst genom det dominerande inslaget av kommunala huvudmän.

Av figur 20 ovan framgår att det framför allt är de energirelaterade nyttigheterna som ökat mest i pris. Under tioårsperioden har många nya krav ställts som på olika sätt har förändrat förutsättningarna för både energiföretagen och deras kunder.

Det är önskvärt att försöka precisera de förändringar i omvärlden som kan tänkas påverka relationen Energiföretag (allmänt) och Kund :

- Internationella och nationella målsättningar (EU-direktiv, riksdagsbeslut, senaste tidens SOU etc.)
- Styrmedel av betydelse för branschen (främst ekonomiska men även administrativa och informativa)

- Övergripande Hot/Möjligheter
- Motiv för företag - viktiga parametrar som styr energiföretagen och dess ägare
- Olika perspektiv för stora/mindre kunder/företag

Som en inledning görs en uppräknig av internationella och nationella målsättningar (EU-direktiv, riksdagsbeslut, senaste tidens SOU etc.) Syftet med denna uppräknig är inte främst att skapa kunskap om sakförhållanden utan att mer skapa en förståelse över det internationella inflytande som idag finns och om den komplexa värld som styr energiföretagens beteenden.

Lista, som inte gör anspråk på att vara fullständig, målar ut en bild av att EU-direktiv och andra internationella målsättningar i hög grad sätter agenda och spelregler för den svenska eller snarare för elmarknaden den nordiska elmarknaden:

- Direktiv 96/92/EG av den 19 december 1996 om gemensamma regler för den inre marknaden för el
- Direktiv 98/30/EG av den 22 juni 1998 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas
- Direktiv 2001/77/EG av den 27 september 2001 om främjande av el producerad från förnybara energikällor på den inre marknaden för el.
- Direktiv 2002/91/EG av den 16 december 2002 om byggnaders energiprestanda
- Direktiv 2003/30/EG av den 8 maj 2003 om främjande av användningen av biodrivmedel eller andra förnybara drivmedel
- Direktiv 2003/87/EG av den 22 juli 2003 om handel med utsläppsrätter
- Direktiv 2004/8/EG av den 11 februari 2004 om främjande av kraftvärme
- Förslag till Direktiv om Energitjänster
- Utredning SOU 2004:62 från FlexMex2 om handeln med utsläppsrätter
- Budget prop. 2003/2004:01 om skattenedsättning av biodrivmedel
- Prop. 2003/2004:31 Riktlinjer för genomförande av EG:s direktiv om ett system för handel med utsläppsrätter för växthusgaser.
- Prop. 2003/2004:132 Handel med utsläppsrätter I, bl.a. om lag om utsläpp av koldioxid
- Prop. 2001/02:55 om Sveriges klimatmål (mars 2003)
- Prop. 2001/2002:134 Samverkan för en trygg, effektiv och miljövänlig energiproduktion
- SNED- utredningen SOU 2003:38

Det som mest tydligt påverkar kunderna och energiföretagen är kanske de ekonomiska styrmedlen. Här kan man konstatera att staten gjort en medveten kursomläggning, som dels innebär en större satsning på informativa styrmedel, dels en orientering från bidrag till mer marknadsbaserade styrmedel i form av t ex elcertifikat och utsläppsrätter. Dessa nya ekonomiska styrmedel finns dessutom parallellt med de mer traditionella sådana såsom energiskatter, elskatter, koldioxidskatter, svavelskatt och NOx-avgift.

De övergripande Hot/Möjligheter som passar in i sammanhanget är flera:

- Avreglering – normal risk
- Internationalisering
 - Prispåverkan
 - Prischocker på fossilt
 - CO2-utsläppsrätter
- Långa elavbrott – konsekvenser företag (exceptionella risker) och kunder
- Fjärrvärmechocken

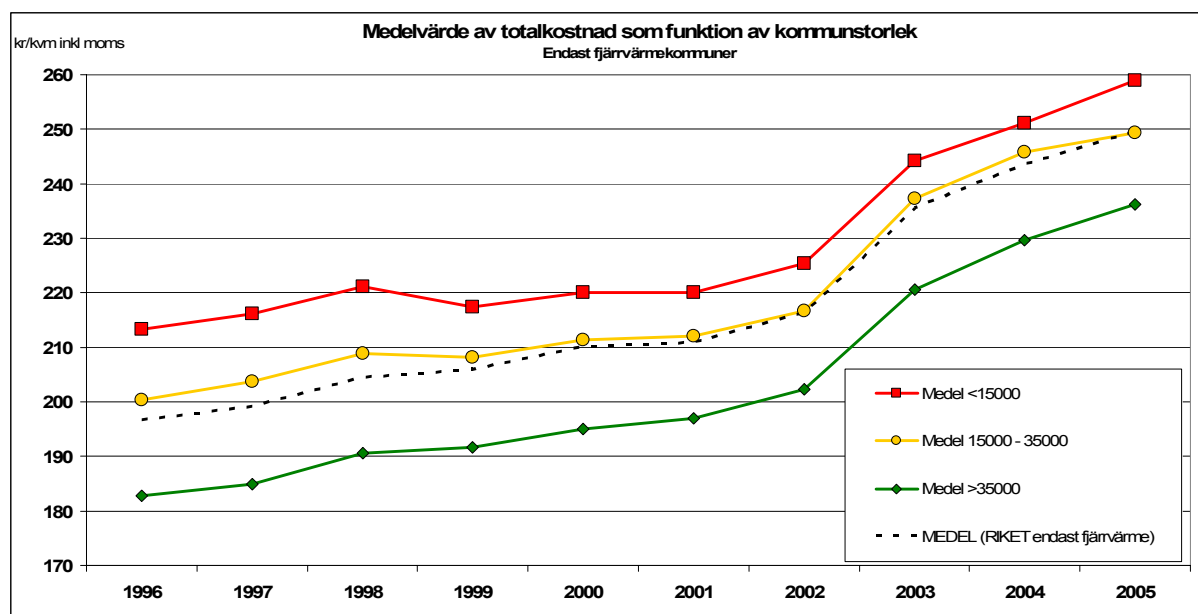
Avregleringen som omfattar både el- och fjärrvärme har nu verkat under en tioårsperiod och fortfarande pågår en anpassning för såväl kunder som energiföretag till dessa ”nya” förhållanden. Avregleringen kan sägas utgöra en normal risk i affärsverksamheten, men har dock inneburit en dramatisk omläggning av riskfördelning mellan leverantör och kund jämfört med monopoltiden. En fri elmarknad innebär inte bara risker utan även möjligheter för kunder. För att kunna tillvarata dessa möjligheter krävs dock intresserade, kunniga och aktiva kunder.

Den alltmer tilltagande internationaliseringen visar sig på flera olika sätt. Det för kunderna mest tydliga är en prispåverkan, som nu under år 2005 varit extra tydlig. De från årsskiftet introducerade utsläppsrätterna har fått ett mycket kraftigt genomslag på elpriserna och kanske ökat elpriserna med 10 öre/kWh trots att vattenkraftssituationen varit normal/god. Denna prispåverkan har överraskat alla aktörer, såväl politiker, leverantörer som kunder. En annan aspekt av internationaliseringen är att speciellt stora energiföretag har ägare som inte har någon speciell koppling till Sverige. Den typen av ägare möter definitivt inte sina kunder i vardagen, såsom exempelvis är fallet med lokalt och oftast kommunalt ägda energiföretag.

Stormen ”Gudrun” innebär många erfarenheter både på plus- och minussidan. Inte minst kunderna har fått fundera över sin sårbarhet och sina alternativ till ett starkt elberoende. Vidare så aktualiseras vilka krav man kan ställa på leveranssäkerhet och hur framför allt elnätsföretagen varit mycket olika förberedda och rustade för att möta dessa speciella krav.

Med ”fjärrvärmechock” menas de stora och snabba prisökningar på fjärrvärme som skett i vissa kommuner under 2000-talet på mer än 50%. Vissa företags stora och snabba prisökningar har sin grund i inlåsnings effekter, dominerande ställning och att fjärrvärmerna och elmarknaden avreglerades samtidigt utan egentlig analys av konsekvenser.

Inom ramen för de årliga Nils Holgerssonstudierna har kostnaderna för nyttigheterna också studerats i förhållande till kommunstorlek. Ett av skälen har varit att det skiljt relativt mycket i kostnad mellan mindre och stora kommuner.

Figur 22 Medelvärde av totalkostnaderna för avfall, VA, el och fjärrvärme i relation till kommunstorlek

Som framgår av figuren ovan så har prisdifferensen mellan olika stora kommunerna faktiskt minskat något över tiden. Framför allt är det de mindre kommunerna som har höjt sina priser i mindre omfattning. Kostnadsdifferensen i början av perioden är drygt 30 kr/kvm medan det i slutet av perioden är drygt 20 kr/kvm inkl moms.

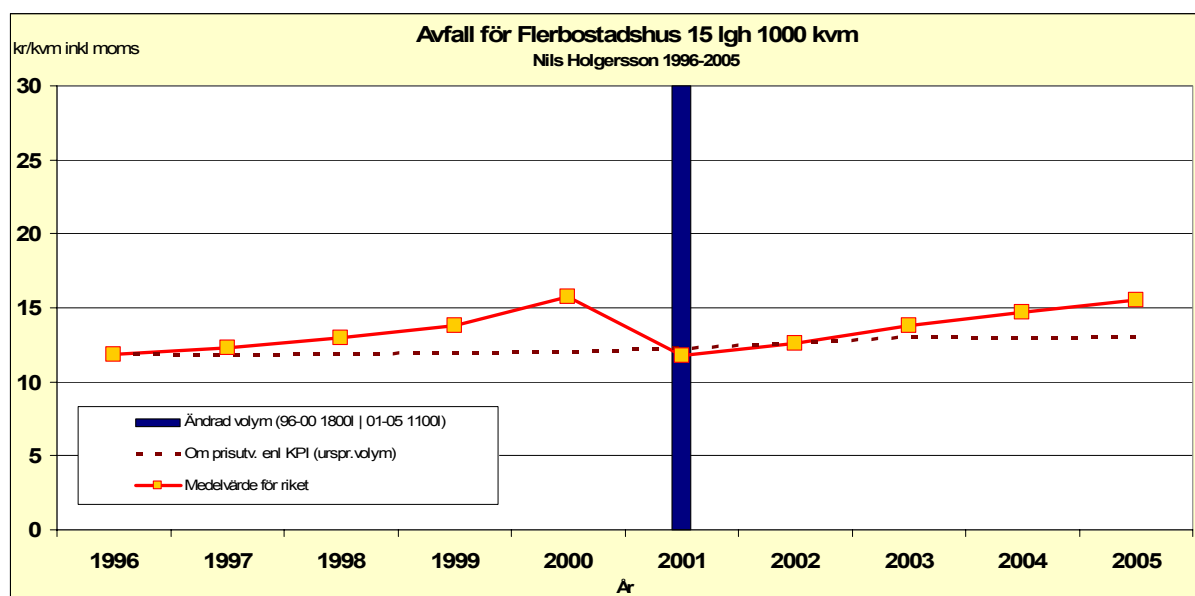
3.2 Avfall

Slutsatser:

- * Starka förändringar i regelverk som har slagit igenom i priset
- * Prisutvecklingen har varit kraftig över tiden om man ser till pris/liter. I absoluta termer är inte dramatiken lika stor... men tillkommande dolda kostnader för kund/fastighetsägare bör tas med i sammantagen bedömning av fastighetsägarnas avfallskostnad.
- * Svenska Renhållningsverksföreningen bedömer att prisutvecklingen kan komma att ligga på samma nivå även för de kommande 10 åren.

Motiv och överväganden

Följande graf ger den historiska bilden av avfallskostnaden under 10-årsperioden. År 2001 skedde ett byte av efterfrågad avfallsvolym i Nils Holgerssonundersökningen mot bakgrund av att de insamlade avfallsvolymerna minskat. Tidpunkten för volymminskningen från ca 1800 liter hushållsavfall per vecka till ca 1100 liter skedde 2001 (se den blå vertikala linjen i diagrammet).

Figur 23 Prisutveckling för avfall under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset

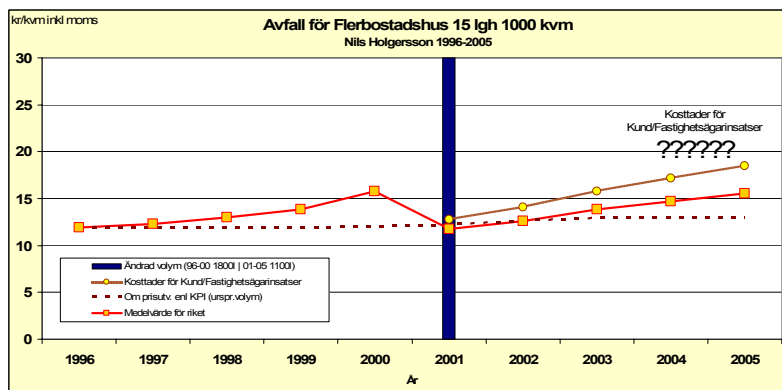
Till följd av de förändrade förutsättningarna under perioden kan figuren verka något svårtolkad. Utvecklingen återspeglar dock relativt väl de förändringar som skett när det gäller insamlingen av hushållsavfall. Om hänsyn tas till den minskade mängden insamlat hushållsavfall så har priset över perioden ökat med ca 30 % (se den heldragna linjen i figuren ovan). När producentansvaret för förpackningar infördes i mitten av 1990-talet var förväntningarna att insamlingsvolymerna skulle minska och detta också skulle innebära lägre priser. Detta har inte infriats. Den streckade linjen i figuren redovisar om 1996 års avfallspris bibehållits och endast utvecklats på samma sätt som inflationen (KPI).

Avfallssektorn har under perioden fått en rad krav på sig som också påverkar prisutvecklingen bl a följande:

- 1999 • Miljöbalken med tillhörande förordningar och föreskrifter.
- 2000 • Skatt på avfall som förs till deponering införs med 250 kr/ton.
• Avreglering av industriavfall.
- 2001 • Förordning med föreskrifter om deponering av avfall.
• Förordning om producentansvar för elektriska och elektroniska produkter.
- 2002 • Skatten på avfall till deponering höjs till 288 kr per ton.
• Avfallsförordning med ny avfallslista.
• Deponeringsförbud för utsorterat brännbart avfall.
• Sorteringskrav enligt 26 § renhållningsförordningen.
• Förordning om förbränning av avfall införs. Gäller direkt för nya anläggningar.
- 2003 • Skatt på avfall till deponering höjs till 370 kr/ton.
• Regeringens proposition 2002/03:117 "Ett samhälle med giftfria och resurssnåla kretslopp" publiceras. Riksdagsdebatt och beslut om propositionen.
- 2004 • Förtydligande om avfallsinnehavarens ansvar införs i 15 kap 5 a § miljöbalken.
• Föreskrifter och allmänna råd om hantering av brännbart avfall och organiskt avfall.
• Ändringar i förordningar om producentansvar för förpackningar respektive returpapper.
- 2005 • Deponeringsförbud för organiskt avfall.
• Svenskt miljömål: Mängden deponerat avfall, exklusive gruvavfall, ska minskas med minst 50 procent jämfört med 1994. (Enligt statistiken uppfyllt för hushållsavfall under 2003).
• Ny förordning om producentansvar för elektriska och elektroniska produkter träder i kraft den 13 augusti 2005. Tidigare förordning gäller tills vidare för glödlampor och ljuskällor.
• Förordning och föreskrift om avfallsförbränning träder i kraft 28 december 2005.

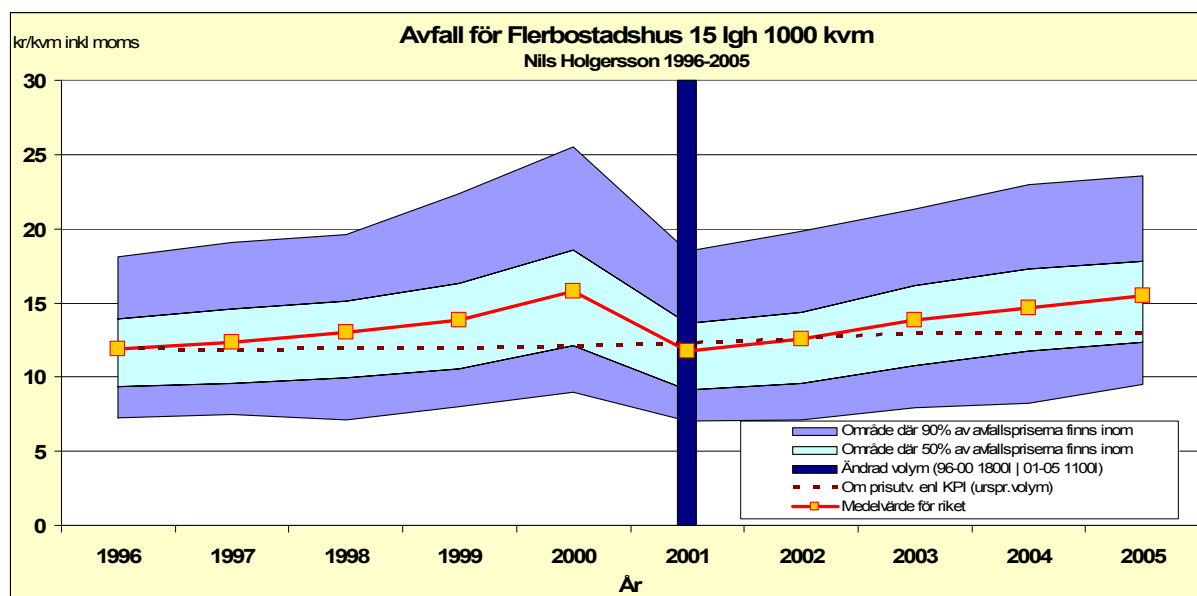
De mest kostsamma konsekvenserna till följd av de ovan redovisade förändringarna i lagar, förordningar och regler som styr avfallsverksamheten hör samman med behandlingsanläggningarna. Deponier läggs ner eller rustas upp till följd av olika deponeringsförbud och förändrade krav, samtidigt som andra behandlingsanläggningar måste tillkomma. Denna process kommer sannolikt att fortsätta. Det vi redan nu vet är bl a följande:

- 2008 • Samtliga aktiva deponier ska följa förordning och föreskrift om deponering av avfall.
- 2010 • Nationellt mål om 35 procent av matavfall till biologisk återvinning.
• Förslag om nationellt mål om att minst 50 procent av hushållsavfallet ska återvinnas genom materialåtervinning, inklusive biologisk behandling.
- 2025 • Avfallsmängderna från ny- och tillbyggnad till deponi ska minskas med 90 procent jämfört med 1994 års nivå.

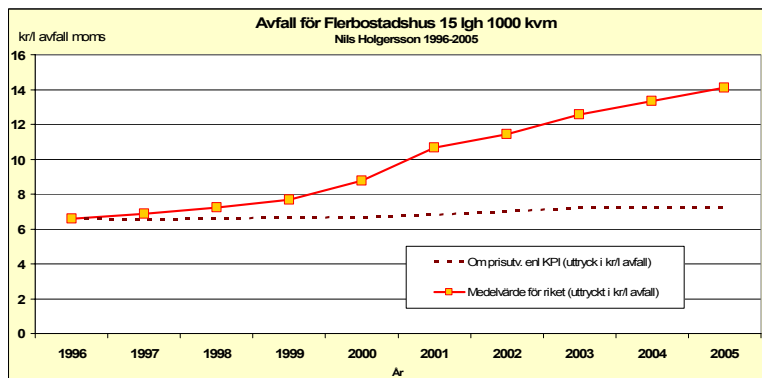
Den ökade källsorteringen har inneburit att det krävs en hel del arbete både för hushållen och fastighetsägarna. De dolda kostnaderna för dessa "tjänster" finns inte medtagna men bör beaktas men finns illustrerade i figur 24.

Figur 24 Prisutveckling för avfall och skattade kostnader för hushåll/fastighetsägare

Figur 25 Prisutveckling för avfall samt dess spridning under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset

I figur 25 ovan har spridningen av kommunernas avfallspris redovisats som två kompletterande fält. Inom det ljusa fältet ryms 50% av kommunerna medan det inom det mörka (tillsammans med det ljusa) fältet ryms 90% av alla kommuner. Det kan konstateras att spridningen i relativa mått är mycket stor. En ökad standardisering borde innebära möjligheter till effektivitetsvinster. Detta gäller hushållsavfallets lätta infrastruktur (insamling, transporter

Figur 26 Prisutveckling för avfall under åren 1996-2005 redovisat som kr/liter hushållsavfall

mm) då metoder mm skiljer sig stort mellan kommunerna. När det gäller den tunga infrastrukturen, d v s olika former av behandlingsanläggningar, så bör noteras att ca 1/3-del av Sveriges förbränningskapacitet ägs av de större fjärrvärmeföretagen som opererar nationellt, d v s Fortum, Vattenfall och E.ON.

I figur 26 redovisas kostnadsutvecklingen uttryckt i kr/liter inkl moms mot bakgrund av använd efterfrågad insamlingsvolym. Kostnaden har ökat från 6,60 kr/l till 14,10 kr/l inkl moms. Ökningen är anmärkningsvärd och ligger på ca 114% över tidsperioden.

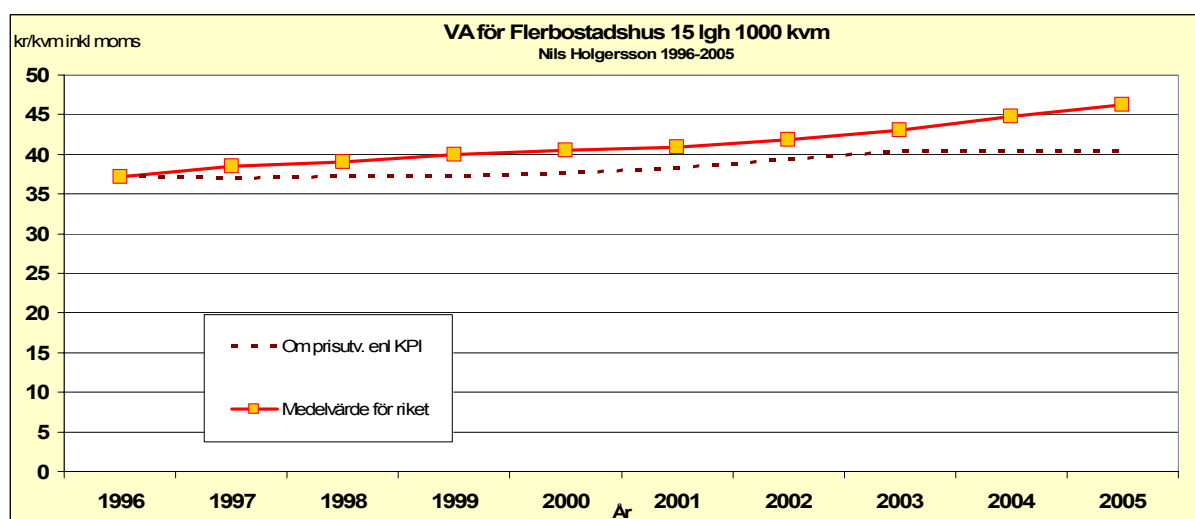
3.3 VA

Slutsatser:

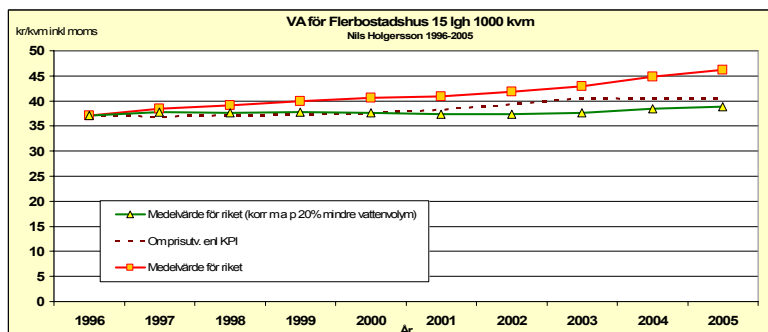
- * Stabil prisutveckling fast något för hög
- * Branschen redovisar minskad vattenanvändning med 10-20 %. Om hänsyn tas till detta kan priserna sägas ha följt KPI under de studerade 10 åren.
- * Man ser inte effekten av ränteutvecklingen och produktivitetsförbättringar.
- * För framtiden finns det stora förväntningar inom branschen på att ”benchmarking” skall innebära en ökad effektivitet. Hårdare myndighetskrav avseende avloppsrening kan dock komma att innebära ökade investeringar.

Motiv och överväganden

Följande graf ger den historiska bilden av VA-kostnaden under 10-årsperioden. VA-taxan har under perioden ökat från drygt 37 kr/kvm inkl moms till drygt 46 kr/kvm. Ökningen motsvarar i relativa tal ca 25 %. KPI har under samma period ökat med knappt 9 %

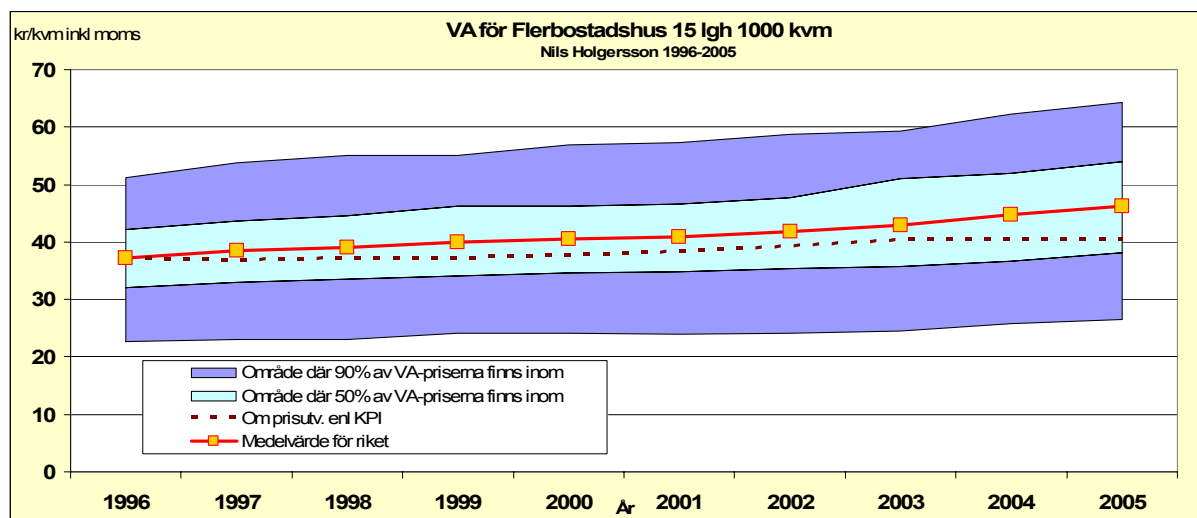
Figur 27 Prisutveckling för VA under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset

Figur 28 Prisutveckling för VA under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset med hänsyn till minskad vattenvolym

Ökningen kan uppfattas som något hög. Det finns dock statistik från branschen som visar att vattenvolymen över perioden har minskat med omkring 20 %, till följd av att armaturer, WC-stolar, disk- och tvättmaskiner mm har blivit allt mer vattensnåla. I figuren här intill finns denna utveckling illustrerad i form av den undre linjen. VA-taxan har, baserat på historiskt underlag, antagits

vara rörlig till 80 %. Utvecklingen av VA-taxan hamnar i detta fall strax under KPI.

Figur 29 Prisutveckling för VA samt dess spridning under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset

I figuren ovan redovisas spridningen av kommunernas VA-taxa som två kompletterande fält. Inom det ljusa fältet ryms 50 % av kommunerna medan det inom det mörka (tillsammans med det ljusa) fältet ryms 90 % av alla kommuner.

Spridningen är även för VA relativt stor och tenderar faktiskt att öka något sett över åren.

VA-verksamheten är den mest kapitalintensiva nyttigheten av dem som studerats. Det finns inga synbara effekter av att ränteutvecklingen påverkat priset.

Den stora skillnaden i taxor kan enligt VA-forskstudier i hög utsträckning förklaras av skillnader i hur man behandlar kapitalkostnader. Denna faktor är åtminstone lika stor som geografiska och geologiska förutsättningar.

3.4 El

Slutsatser:

* Dwt är viktigt att hålla isär de olika komponenterna i elpriset och hur de påverkats, dels p g a avregleringen (se kap 2.2), dels p g a andra faktorer enligt följande:

Elnät – Elnätsavgifterna har i Nils Holgerssonstudien utvecklats relativt lugnt i absoluta tal (beror bl a på att förutsättningarna ändrats för huset – nedsäkring av fastighetsabonnemang från 63 A till 35 A). Konsekvensen är att utvecklingen i stort sett motsvarar KPI för tioårsperioden. Om förutsättningarna varit oförändrade skulle elnätsavgiften ha ökat med ungefär det dubbla, d v s 20 % över den studerade perioden. Vem som äger elnätsföretagen påverkar också elnätsavgiften

Elhandel

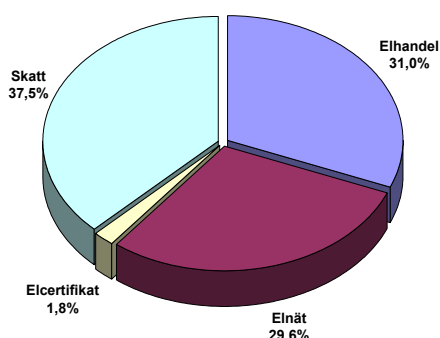
Man kan konstatera att antalet aktörer på marknaden har minskat och att de är av olika karaktär (nationella, regionala och lokala). Den ökade internationaliseringen gör att elhandelspriset i hög grad påverkas av vilken produktion som finns på marginalen i norra Europa. De fossila bränslenas prisuppgång inkl. effekter av utsläppsrätter påverkar därför våra elpriser.

Skatter och miljöavgifter (direkt och indirekt) – I konsumentledet påverkas kunderna av de direkta skatterna och elcertifikatavgifterna, vilka sammantaget ökat med nästan 150 % under den studerade tioårsperioden. Elcertifikaten är en typ av marknadsbaserade styrmedel som införts på senare tid. Det senaste av den karaktären är utsläppsrätter som under våren och sommaren 2005 fått ett väldigt kraftigt genomslag på elpriset.

* Det finns en oro inför framtiden när det gäller elhandelsprisets utveckling. Oron hänger inte bara samman med den traditionella elmarknadens spelregler, utan också med statens sätt att agera med avseende på införande av olika ekonomiska styrmedel vars verkningssätt och storlek är svåröverblickbara.

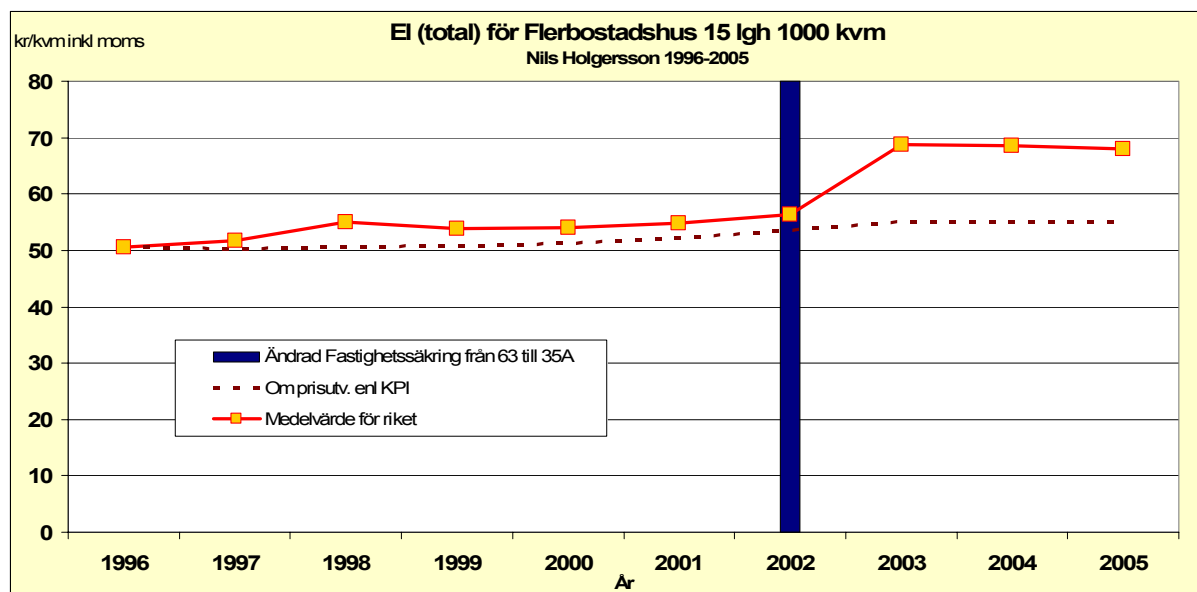
Motiv och överväganden

Följande grafer ger den historiska bilden av den totala elkostnaden under 10-årsperioden

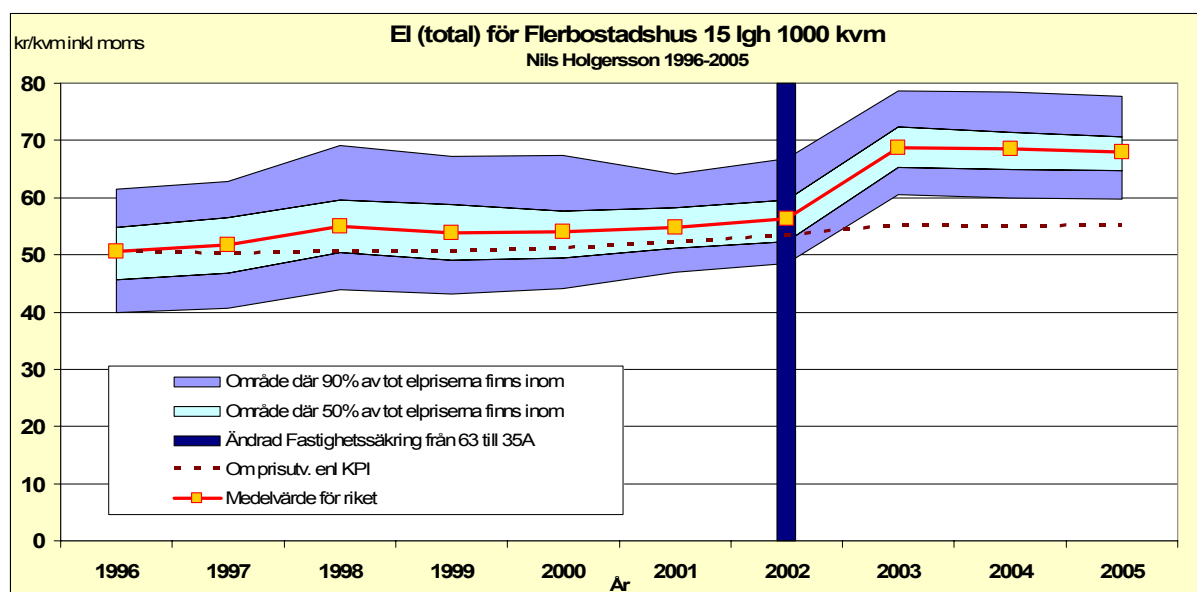
Figur 30 Totala elprisets sammansättning för typhuset år 2005

Figur 30, visar hur det totala elpriset är sammansatt i Nils Holgersson-studien. Utgångspunkten är att försörja både ett fastighetsabonnemang och 15 lägenhetsabonnemang. Redovisningen är baserad på medelvärden för år 2005.

Figur 31 Prisutveckling för el totalt (elhandel + elnät) under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset

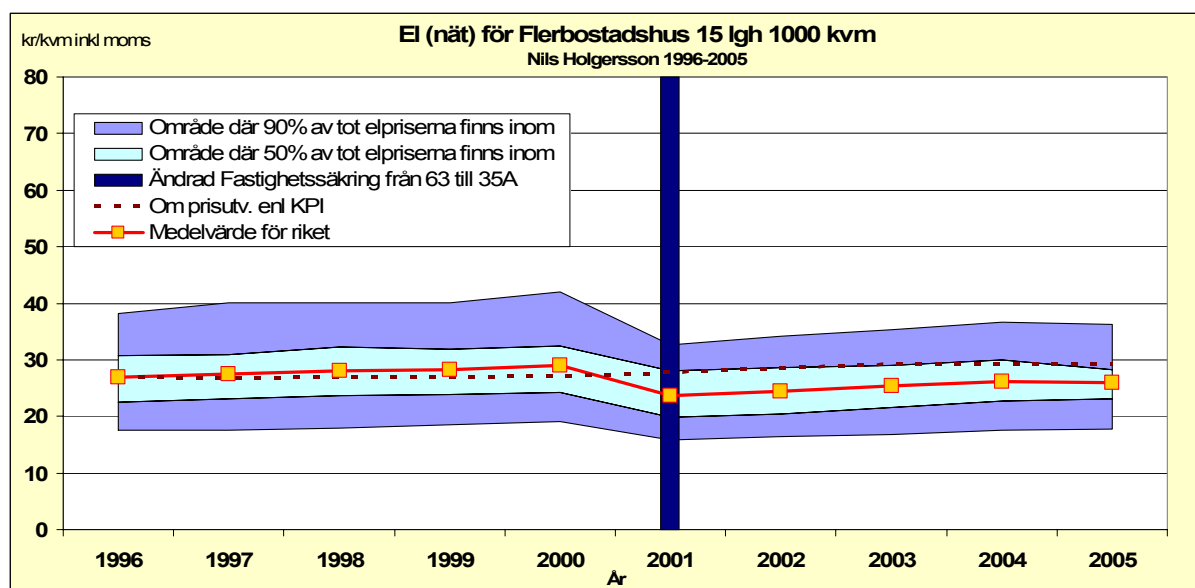
Den historiska bilden av den totala el-kostnaden under 10-årsperioden redovisas som ett medelvärde i figur 31. Det totala elpriset har under perioden ökat från drygt 50 kr/kvm till drygt 68, inkl moms. Ökningen motsvarar i relativa tal ca 34%. KPI har under samma period ökat med knappt 9%

Figur 32 Prisutveckling för el (elhandel + elnät) totalt samt dess spridning under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset

I figur 32 redovisas spridningen av det totala elpriset i kommunerna som två kompletterande fält. Inom det ljusa fältet ryms 50 % av kommunerna medan det inom det mörka (tillsammans med det ljusa) fältet ryms 90 % av alla kommuner.

Man kan se att spridningen har minskat något över tidsperioden, både för elnäts- och elhandelsverksamheten. Det syns även på nedanstående figur som endast redovisa elnätsavgifterna och deras utveckling.

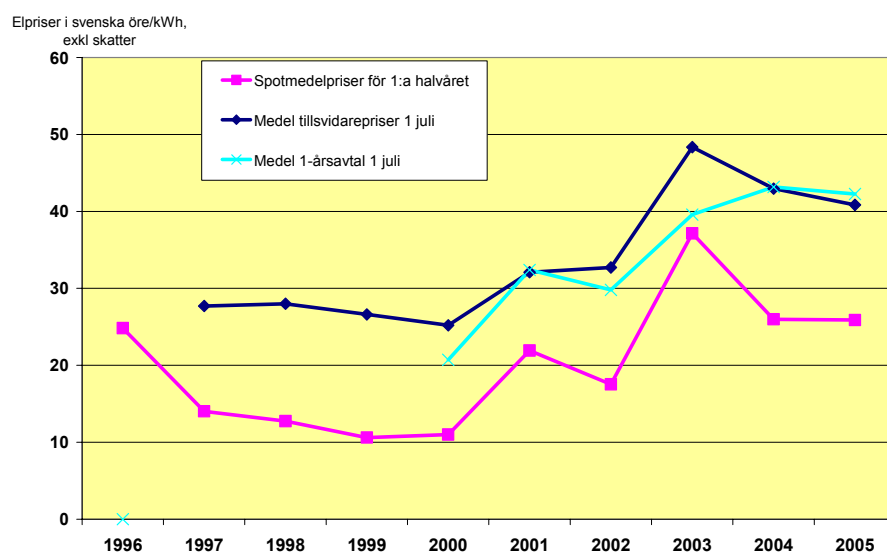

Figur 33 Prisutveckling för endast elnät samt dess spridning under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset

Prisutvecklingen för elnät motsvarar ungefär utvecklingen av KPI under samma period. Utvecklingen är ungefärligen den dubbla (ca 20%) om samma förutsättningar skulle råda över hela perioden, d v s att fastighetsabonnemanget legat kvar på 63A.

En kompletterande studie som gjorts avseende elnätsföretagen och ägandet visar på att de icke kommunala ägarna varit betydligt mer benägna att höja elnätsavgiften under den period som studerats. Denna redovisning finns under kapitel 2.3 som studera ägandeförhållanden.

Elpriset som har använts i Nils Holgersson-studien finns redovisade i form av medel för tillsvidarepriset för de tio största elhandelsbolagen (se den blå linjen i nästa figur). Priset är det som gällde omkring den 1 juli respektive år. En central kritik genom åren har varit att kunderna måste göra aktiva val då tillsvidarepriset ofta har legat på en högre nivå än andra typer av avtalsformer.

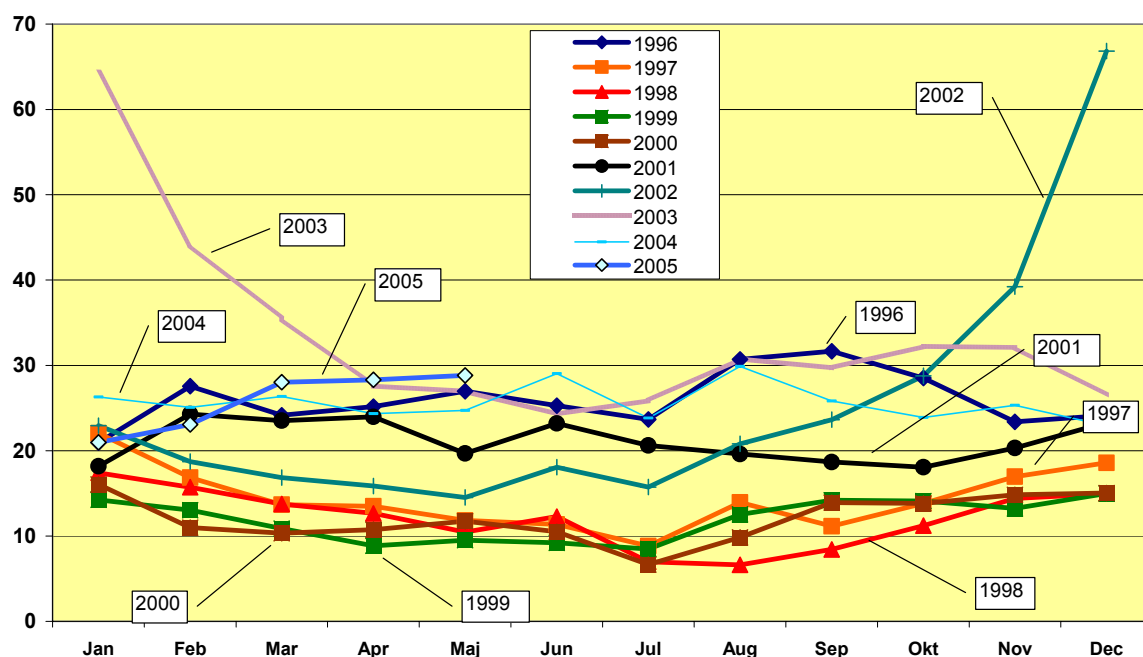

Figur 34 Elpriser vid halvårsskiftet för respektive år

Skillnaden mellan de två övre linjerna och den undre linjen kan vid varje tidpunkt (1 juli för respektive år) sägas representera elhandelsföretagets marginal.

I figuren nedan redovisas månadsmedelvärden för börspriset på Nordpool uttryckt i svenska ören/kWh för det svenska handelsområdet.

Nordpools spotpriser för
el i svenska öre/kWh

Figur 35 Nordpools spotpriser under åren 1996-2005 för det svenska prisområdet och i svensk valuta

Det första året (1996) efter avregleringen då elmarknaden var oprövad, samtidigt som vattenmagasinen inte hade önskvärd fyllnadsgrad, var priserna relativt höga. Sedan vintern 2002/2003 har priserna återvänt till dessa nivåer och tillfälligt betydligt högre på grund av brist på vatten i magasinen. Perioden från mars 2005 ligger högt trots normala vattenkraftstillgångar. Skillnaden beror på att den nyttillkomna handeln med utsläppsrätter kraftigt har påverkat även elpriset på marginalen. Bedömningar som gjorts visar på en nivåhöjning under perioden på omkring 10 öre/kWh.

Enligt tidningen Råd & Rön innebär handeln med utsläppsrätter att svenska konsumenter får betala högre elpriser. Trots att största delen av svensk el produceras med vatten- och kärnkraft, som inte ger koldioxidutsläpp, har marknadspriset pressats upp på den nordiska elmarknaden. På årsbasis kommer systemet att kosta de svenska hushållen 17 miljarder kronor på årsbasis.

Redovisning av elskatter mm finns beskrivet under kapitlet om avregleringseffekter, 2.2.

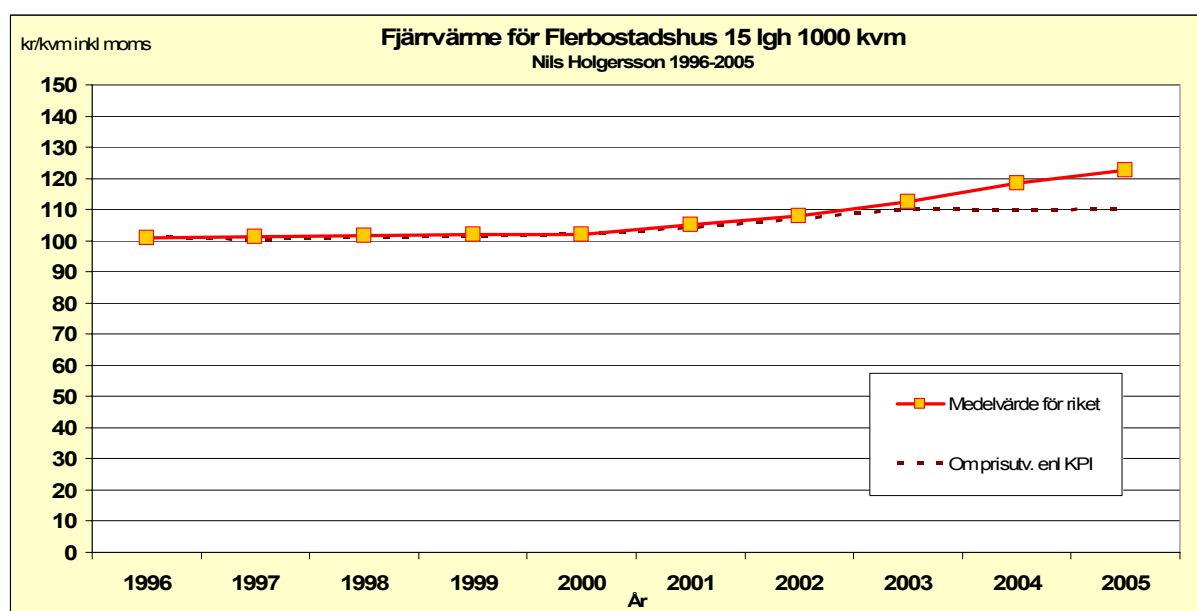
3.5 Fjärrvärme

Slutsatser:

- * Fjärrvärmepriset utvecklades relativt rimligt fram t o m år 2000 för att därefter höjas avsevärt. Mycket tyder på att det är för lätt att höja fjärrvärmepriserna. Prissättningen av fjärrvärme har under alltför lång tid relaterats till olja.
- * Det finns en tydlig skillnad på agerande när det gäller prissättning beroende på vem som är ägare och vilka direktiv som företaget har att arbeta utifrån.
- * Marknadsprissättning borde vara möjlig även i de fall egna uppvärmningsalternativ ej går att förverkliga. Det finns således skäl att överväga någon form av uppvärmningsalternativ som alltid är realiserbart som modell.
- * REKO-systemet för kvalitetssäkring av fjärrvärmeleveranser innebär förbättringar för kunderna,, men prissättningsfrågan ingår inte. Den kan kräva väsentligt bättre marknadsförhållanden och konkurrens eller ett ”återtåg” till prisreglering i någon form.

Motiv och överväganden

Följande graf ger den historiska bilden av fjärrvärmekostnaden under 10-årsperioden. Fjärrvärmepriset har under perioden ökat från drygt 100 kr/kvm till drygt 122, inkl moms. Ökningen motsvarar i relativa tal ca 21 %. KPI har under samma period ökat med knappt 9%

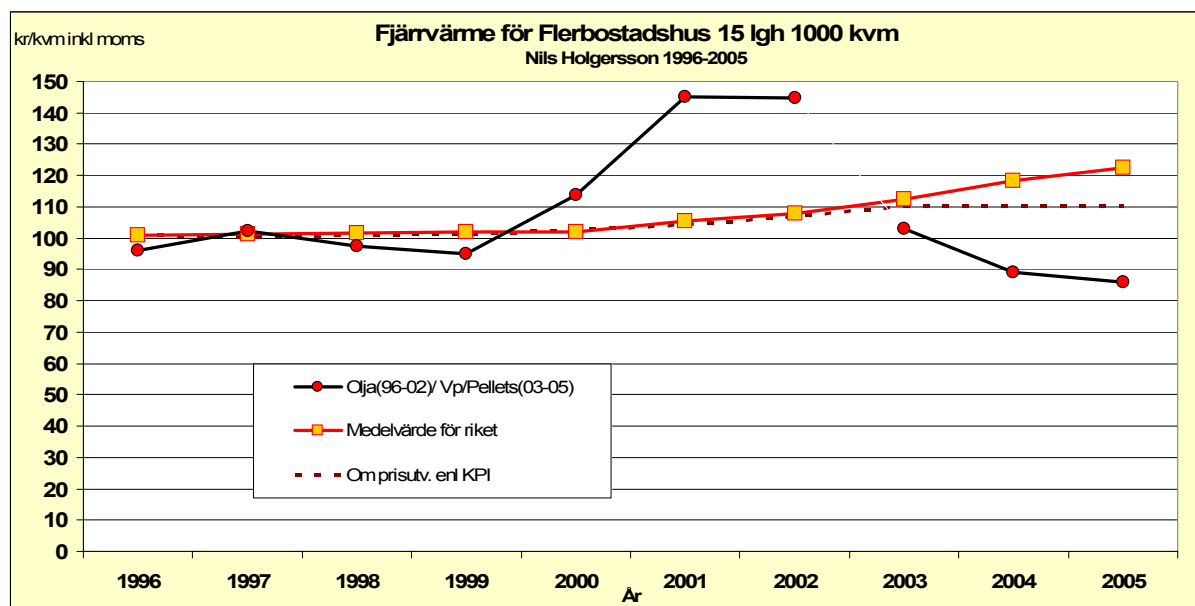

Figur 36 Prisutveckling för fjärrvärme under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset

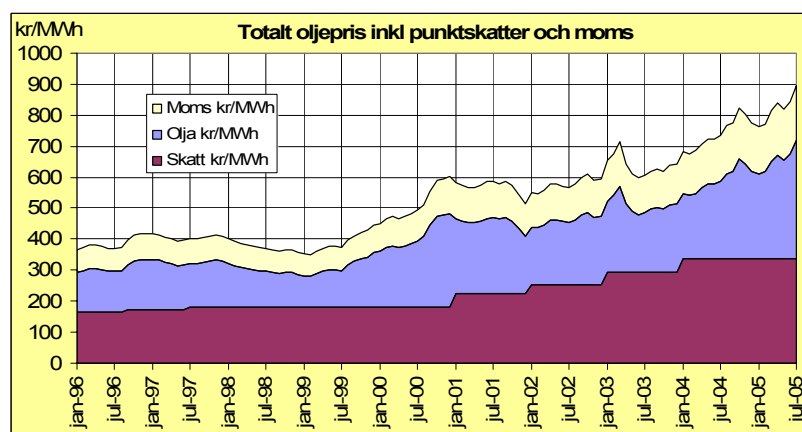
Figur 36 visar att prishöjningarna framförallt skett sedan år 2001. Dessförinnan var prisutvecklingen relativt lugn. Prishöjningen skiljer sig från KPI först omkring 2002. Före den tidpunkten låg prisökningarna i stort sett i takt med KPI.

Det finns sannolikt två orsaker till förändringen av prisutvecklingen vid denna tidpunkt. Ett av skälen framgår av figur 37, nämligen utvecklingen av oljepriset. För de fjärrvärmeföretag som förändrar sitt pris mot bakgrund av ökade kostnader, är prisökningen på såväl olja som el skäl

nog om det är del av värmeproduktionen. Ett annat skäl är branschens prispolicy – marknadsprissättning.

Figur 37 Prisutveckling för fjärrvärme under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset tillsammans med prisutvecklingen för alternativa uppvärmningsformer

Figur 38 Oljeprisutveckling inkl skatt 1996-2005

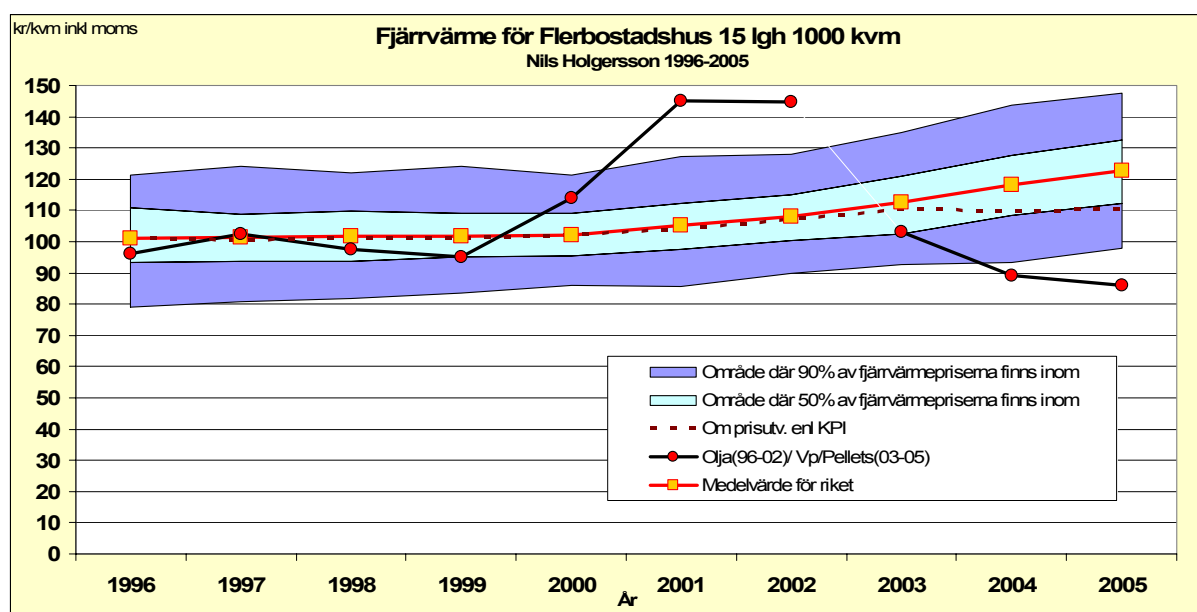
Figur 39 Index oljeprisutveckling och skatt 1996-2005

I figuren 37 redovisas medelpriset för fjärrvärmen tillsammans KPI-utvecklingen. Den svarta linjen redovisar alternativ uppvärmning till fjärrvärmen eller det pris som uppvärmningen har i icke fjärrvärmda kommuner i Nils Holgersson-studien. Under 2001 steg priset kraftigt för oljebaserad uppvärmning, bl a beroende på den påbörjade ”gröna skatteväxlingen”. Sedan dess har oljebaserad uppvärmning fortsatt sin prisutveckling i samma riktning och i princip prisat ut sig som alternativ uppvärmningsform till fjärrvärme. Detta har också uppmärksamats i studien och medfört att den alternativa uppvärmningsformen baseras på en mix (50/50) av pellets och värmepump.

I juli 2005 var det totala oljepriset för användning vid uppvärmning nästan 900 kr/MWh. Motsvarande värde i januari 1996 var 370 kr/MWh.

I figuren 38 redovisas ett index för oljepriset respektive oljeskatten inkl moms. Av figuren framgår att själva oljepriset under tidsperioden ökat med ca 116% medan beskattningen av oljan (energiskatt + koldioxidskatt + moms) har ökat med nästan 200%.

Fjärrvärmens prissättning har, i de fall någon form av marknadsprissättning tillämpas, följt med till vissa delar i oljans prisutveckling.

Figur 40 Prisutveckling för fjärrvärme samt dess spridning under åren 1996-2005 för Nils Holgersson typhuset

I figuren 40 har spridningen av fjärrvärmepriset i kommunerna redovisats som två kompletterande fält. Inom det ljusa fältet ryms 50 % av kommunerna medan det inom det mörka (tillsammans med det ljusa) fältet ryms 90% av alla kommuner.

Spridningen på fjärrvärmepriset mellan landets kommuner har faktiskt ökat under den studerade tioårsperioden. Spridningen har ökat inom båda fälten som redovisas, d v s 50 och 90% intervallen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att ett systemskifte från självkostnadsprincip till marknadsprissättning har skett under tidsperioden. Inte alla fjärrvärmeföretag tillämpar marknadsprissättning, men trenden går i den riktningen, trots att detta är en verksamhet som i stor utsträckning är ett naturligt monopol. Förutsättningarna skiftar beroende på var fjärrvärmeföretaget har sin verksamhet.

Under den rådande utvecklingen är det således viktigt att som konsument fundera på vilket sätt man effektivt kan konkurrensutsätta fjärrvärmerna?

Möjliga metoder som bör tas upp är:

- Prissättning på fjärrvärme anpassas fullt ut till konkurrerande alternativ, oberoende av om de är fysiskt tillgängliga eller ej
- Underlätta för andra värmeleverantörer att leverera till fjärrvärmenäten
Samspel mellan egen produktion och fjärrvärme, d v s delleveranser till konkurrenskraftiga villkor
- Möjligheter till frivillig TPA mellan kunder/ordinarie fjärrvärmeleverantör
- Sist men inte minst prövning av konkurrenskraften i Fjärrvärmenämnden
- Vilka alternativ finns på marknaden (värmepump, pellets) och i vilken mix (bränslekorg). Se exempel i figuren 40 ovan (svart linje med röda punkter).
- Vilka är ägarna och vad är deras motiv?

Branschorganet Svensk Fjärrvärme har utvecklat en kvalitetssäkringscertifiering, kallad REKO, som lanserades sommaren 2005. Initiativet är bra men omfattar inte fjärrvärmepriset. Diskussioner med bl a stora kundföreträdare pågår, för att finna möjligheter få med skälighetsprövning av priset i REKO. I nuvarande REKO finns bl a regler som visar på likvärdig behandling av samma typ av kunder. Denna typ av regelverk ger förutsättningar för ett trovärdigt agerande på värmemarknaden.

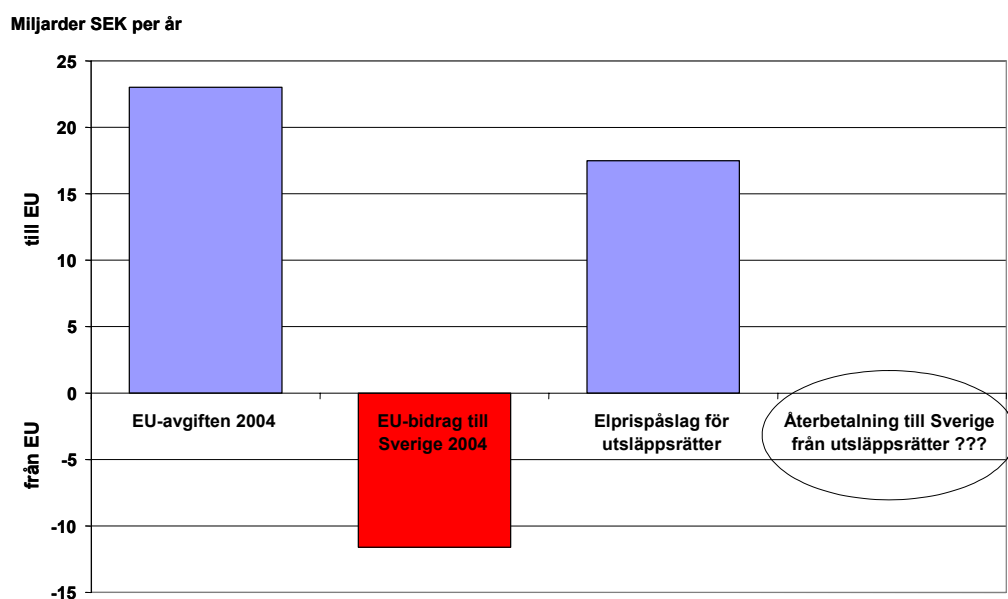
4. Slutsatser och Förslag

1. Miljöskatt istället för ”grön skatteväxling”

Under 10-årsperioden har det genomförts en rad åtgärder som direkt eller indirekt har haft vällovaliga miljöförtecken. Men vi kan konstatera att vi nu hamnat i en situation där floran av nationella och internationella styrmedel är mycket stor. Det saknas en rejäl analys av de totala effekterna av dessa styrmedel och hur de fördelas mellan olika grupper i samhället. Fr o m 1996 och fram till år 2005 har bl a följande avgifter och skatter införts eller höjts:

1. Punktskatter på el
2. Skatter och CO2-avgifter på bränslen
3. Elcertifikat
4. Handel med utsläppsrätter

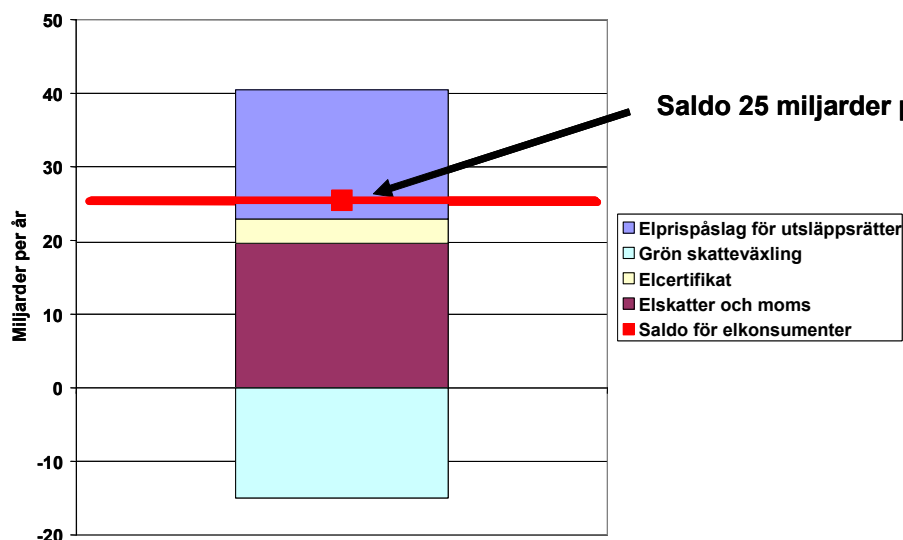
Sedan år 2001 finns en politisk överenskommelse om s.k. ”grön skatteväxling”. De höjningar som gjorts fr.o.m. år 2001 har i vissa fall rabatterats med en kombination av sänkta arbetsgivaravgifter och inkomstskatter, där åtminstone sänkta inkomstskatter är en direkt intäkt hos slutkonsumenten. Handeln med utsläppsrätter har givit mycket kraftiga elprishöjningar, i storleksordningen 10 öre/kWh. Omräknat till alla konsumenter i Sverige ger enbart det en årlig kostnadsökning med 17 miljarder kronor per år! Det kan illustreras av nedanstående bild:

Figur 41: Jämförelse av Sveriges EU-avgift med elprisåslaget för utsläppsrätter.

Observera att detta är en total effekt och avser inte endast flerbostadshus. Eftersom Sverige också har infört ett annat system, elcertifikatsystemet, för att bygga ut el från förnybara energikällor, kan elprisåslaget för utsläppsrätter jämföras med ett ”EU -energibidrag” för att förnya elproduktionssystemet i Europa. Medlen från det svenska elcertifikatsystemet går till producenterna av förnybar el. Elprishöjningen p.g.a. utsläppsrätter däremot går primärt till elföretagen och någon garanti eller skyldighet att de går till förnybar elproduktion finns inte. Den svenska punktskatten på el och moms på elhandel och nätavgifter belastar nästan uteslutande slutkonsumenterna. Den tillverkande industrin har enbart en punktskatt på 0,5 öre/kWh medan den generella nivån för år 2005 är 25,4 öre/kWh. En enkel summering av

förändringar för hela det svenska "elskattkollektivet" mellan år 1996 till år 2005 ser ut så här:

Figur 42: Summaeffekter för alla elkonsumenter i Sverige av miljöskatter på elområdet minus intäkter från "grön" skatteväxling

Som synes är nettokostnaden ca 25 miljarder per år. En mycket stor andel av denna "miljökostnad" faller på bostadssektorn, varför det knappast längre är rimligt att tala om "grön skatteväxling" utan snarare om miljöskatt. Utöver denna miljökostnad kommer dessutom en ökning av miljöavgifter och skatter på bränslen samt inom transportområdet.

Från Avgiftsgruppen föreslår vi att åtminstone elcertifikatavgiften, som kommer att öka framöver p.g.a. ökande ambitioner, ska skatteväxlas fullt ut mot punktskatten på el samt att regeringen kraftfullt verkar inom EU för att reformera utsläppsrätternas inverkan på elpriset. Innan det är klart, bör också någon form av skatteväxling ske mellan utsläppsrätternas inverkan på elpriset och punktskatten.

2. Avregleringens positiva effekter har inte kommit hushållen tillgodo

Avregleringen av elmarknaden har under 10-årsperioden genomgått två skeden, som kan illustreras genom nedanstående bild som är gjord utifrån de boendes perspektiv:

Elhandel ur ett kundperspektiv: Två skeden

1996-2000: En hygglig period!

- **Producenterna gör effektivitetsvinster genom anpassning av produktion till efterfrågan**
- **Staten gör kraftiga öknings av punktskatten på el för konsumenterna. EU inflytandet "saknas".**
- **Prisbildningsmekanismerna och goda vattenkraftår överför avregleringsvinster även till kunder**

2001-2005: En nedåtgående trend!

- **Stora producentöverskott genom alltmer uttalad marginalprissättning**
- **Staten inför grön skatteväxling, gör kraftiga öknings av punktskatten på el och inför elcertifikat. Starkt EU inflytande och gigantisk "EU-skatt" genom utsläppsrätter.**
- **Sammanlagt tappar konsumenterna i välfärd genom kombination av höga priser och miljörelaterade skatter och avgifter**

Figur 43: Avregleringens två skeden

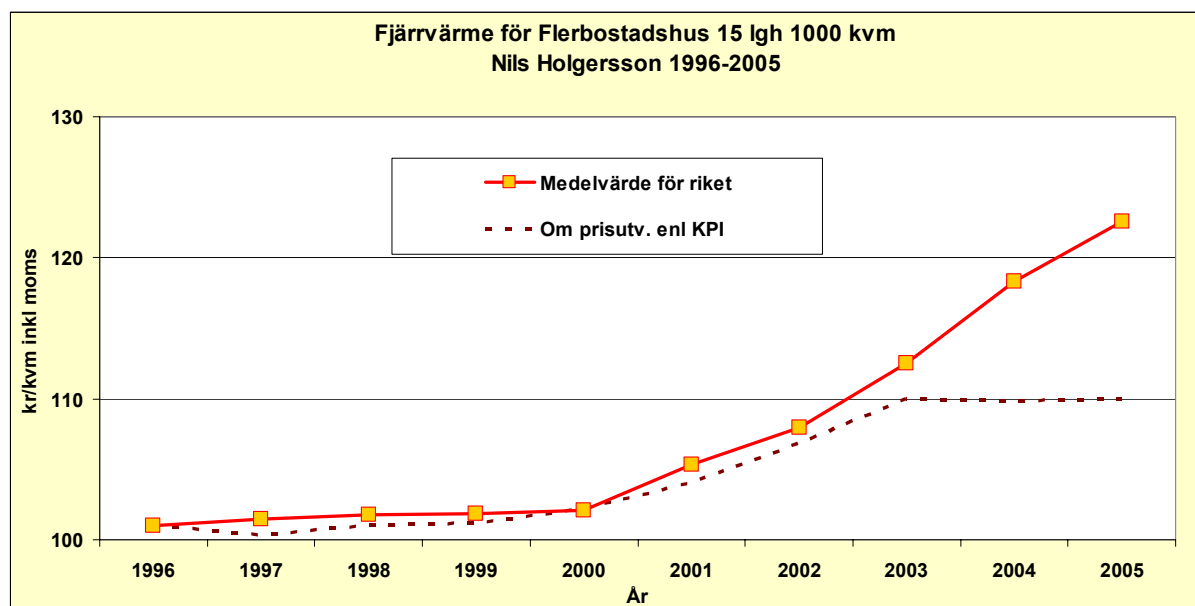
Vi kan konstatera att avregleringen för "AB Sverige" har varit en "hygglig" reform med goda vinster jämfört med hur prisutvecklingen skulle ha varit om vi haft en fortsatt monopolverksamhet efter år 1996. Däremot anser vi att bostadskonsumenter totalt sett inte fått ta del av den ökade välfärden. I en nyligen publicerad SNS-rapport konstateras att avregleringens välfärdseffekter fram t.o.m. år 2003 varit totalt 11 miljarder, men att kunderna förlorat 0,4 miljarder under samma period.

Avgiftsstudien har under många år förespråkat en rekommendation om att överge de s.k. tillsvidarepriserna till förmån för kontraktbundna priser eller helt rörliga avtal. Tillsvidarepriserna har historiskt sett inneburit att trogna, men passiva, elkunder har fått betala de mest oförmånliga priserna på marknaden.

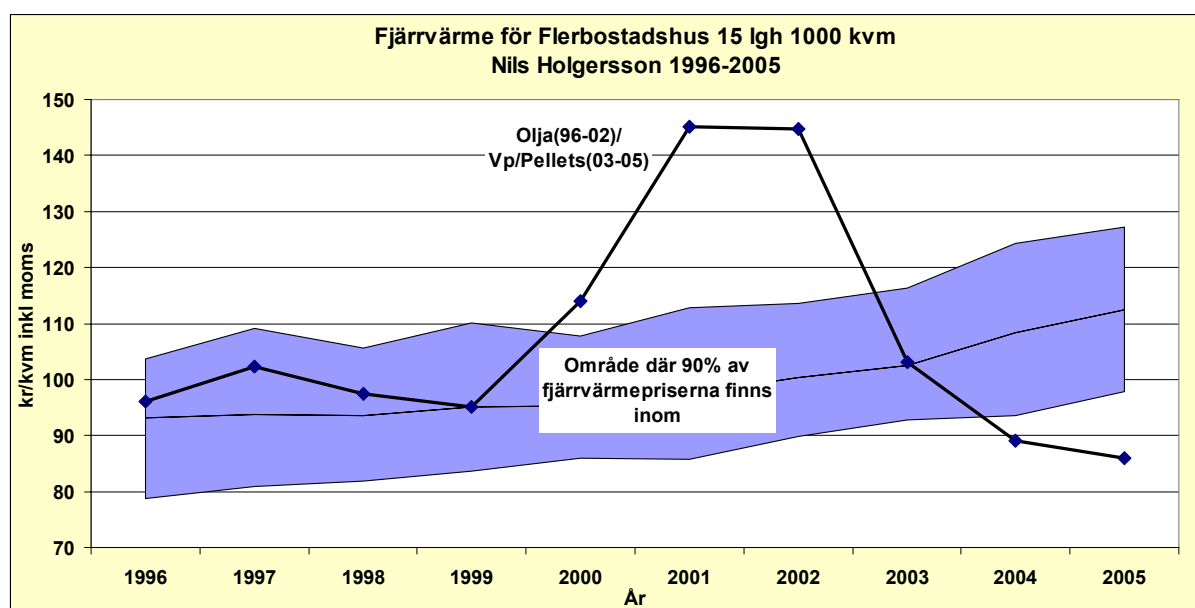
3. Prissättning av fjärrvärme fungerar inte tillfredställande

I samband med elavregleringen infördes en passus i ellagen om att fjärrvärmeverksamheten för kommunala bolag "skall bedrivas på affärsmässiga grunder". Det här innebär att tidigare begrepp som självkostnader nu har övergetts och att marknadsmässiga förhållanden eftersträvas. Hur väl fungerar då denna marknad? Det finns en stor olikhet mellan elmarknaden och marknaden för värme, där fjärrvärmeföretagen är viktiga aktörer. För elmarknaden finns ett marknadspris på elen, både för fysisk leverans och för framtida kontrakt. Något motsvarande finns inte på värmemarknaden. Om tanken är att fjärrvärme fullt ut ska konkurrera med egna uppvärmningsalternativ - främst värmepumpar och pelletseldning - så borde inte fjärrvärmepriserna vara väsentligt högre än dessa alternativ som fallet är på flera orter. I Avgiftsrapporten har vi använt oss av Energimyndighetens bedömningar när det gäller marknadspriset för värme (fjärrvärmeleverantörerna bedömer prisläget för värme mycket olika!). Vi kan se följande utveckling, som också visas i bilderna nedan:

1. En relativt lugn prisutveckling år 1 -5, därefter en kraftig prisökning
2. En ökande spridning av priset på fjärrvärme under 10-årsperioden

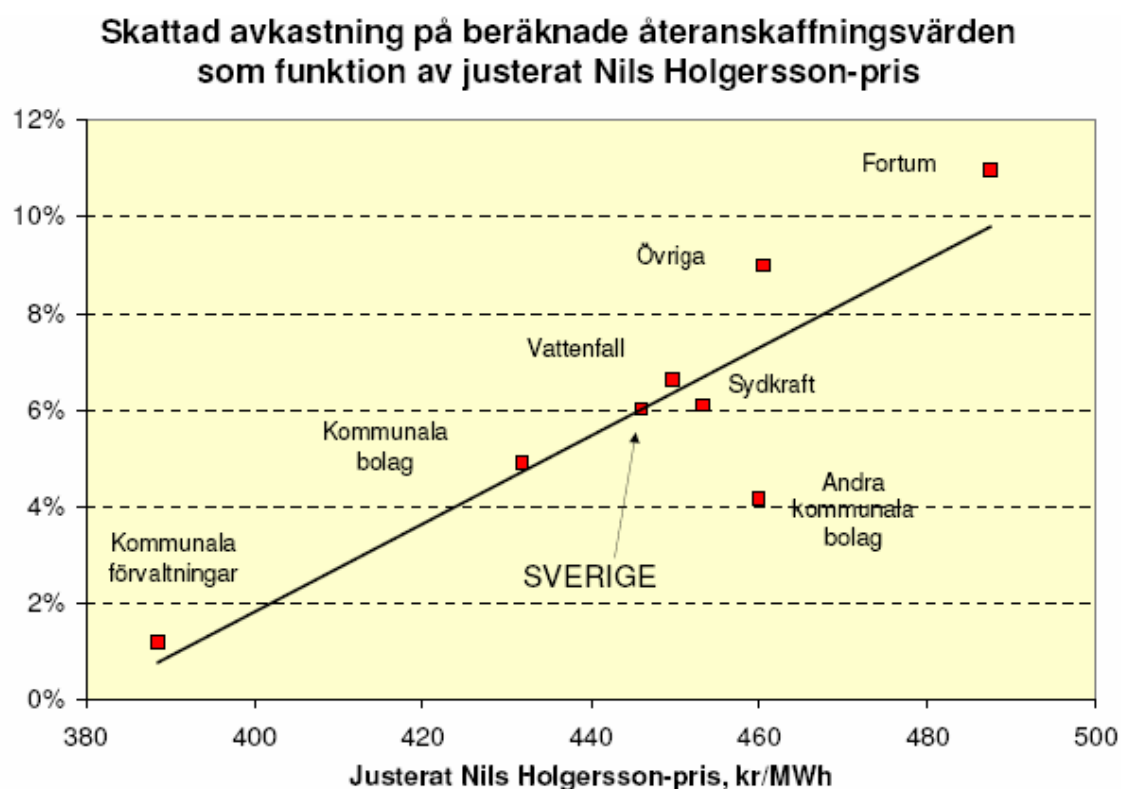

Figur 44: Medelpriset för fjärrvärme 1996 - 2005 jämfört med KPI

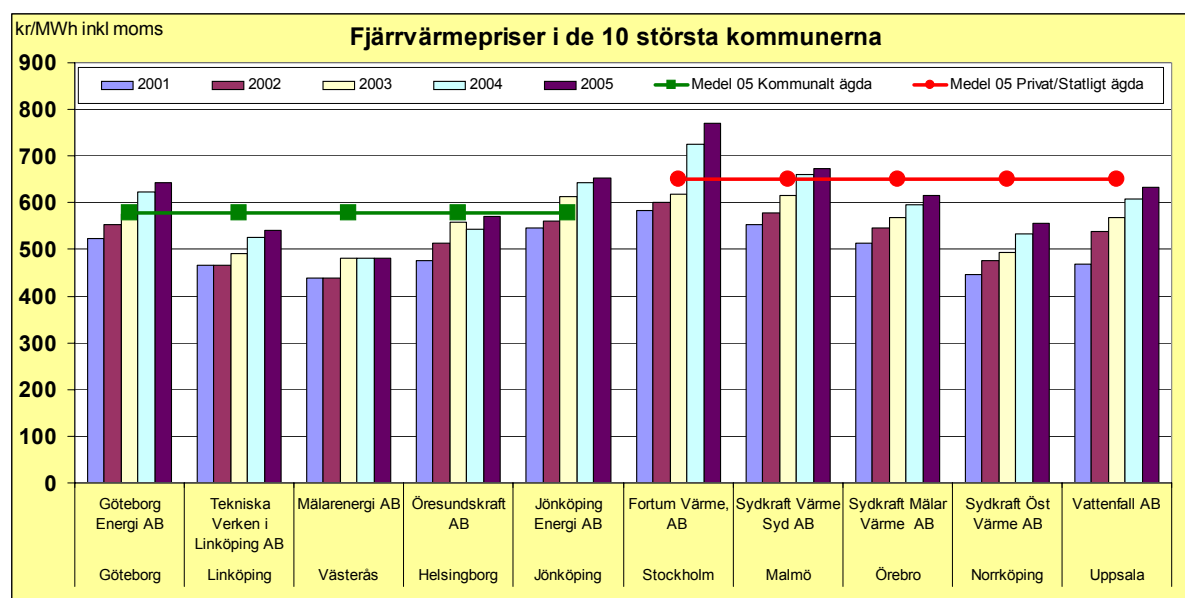
Figur 45: Område där 90 % av fjärrvärmepriserna befinner sig samt rörlig kostnad för alternativa uppvärmningsformer

Av bilden framgår att de alternativ som konkurrerar med fjärrvärme nu, enligt Energimyndighetens siffror, ligger under 90 % av fjärrvärmeföretagens priser. Det finns också en skillnad mellan fjärrvärmeföretagens prisnivåer beroende på vem som äger företagen. Samma slutsats drar en studie från Fjärrvärmebyrån i maj 2005, "Fjärrvärme i Sverige 2003", där det påvisas ett direkt linjärt samband mellan prisnivåer och ägande, dvs. vilket avkastningskrav ägaren har.

Figur 46:Ur "Fjärrvärmerna i Sverige 2003": Skattad avkastning på beräknade återanskaffningsvärden som funktion av justerat Nils Holgersson-pris.

Nedanstående bild visar fjärrvärmepriserna i landets 10 största kommunerna, där fem fjärrvärmebolag är kommunalt ägda och resten privat eller statligt ägda. De fem kommunalt ägda verksamheterna finns längst till vänster i bilden.

Figur 47: Nils Holgerssonundersökningen: Fjärrvärmepriser i de 10 största kommunerna 2001-2005

Vi kan bl a konstatera att priset för värme år 2005 för typhuset i Västerås bedöms till ca 480 kr/MWh inkl. moms, medan motsvarande marknadsnivå har bedömts till ca 770 kr/MWh i

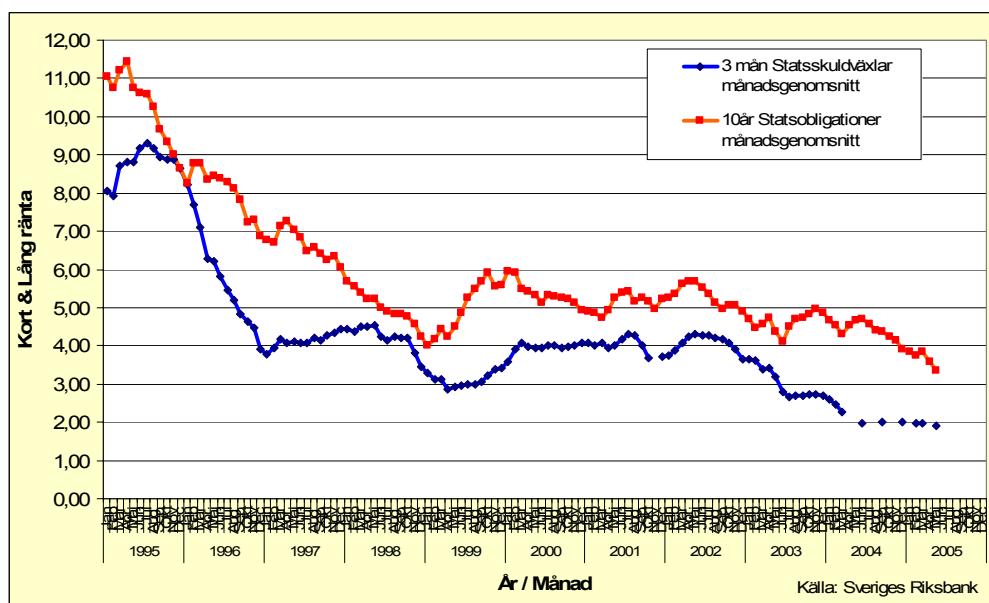
Stockholm! En möjlig slutsats är att vissa kommunala ägare fortfarande tänker i banor av självkostnader plus en rimlig avkastning.

Avgiftsgruppens slutsatser och förslag inom fjärrvärmeområdet är följande:

- Fjärrvärmens prisutveckling 1996-2000 var lugn, därefter skedde ett trendbrott uppåt.
- Det är för enkelt att höja fjärrvärmepriserna.
- Prissättningen av fjärrvärme har under alltför lång tid relaterats till olja.
- Ägandet av fjärrvärmeföretag betyder mycket för prisnivån.
- Det saknas en konsensus om marknadspriset för fjärrvärme, om konkurrerande alternativ är egen uppvärmning (jfr elmarknaden)
- REKO-systemet och fjärrvärmeutredningen har rätt riktning när det gäller att hitta skäligt pris, men har åtminstone inte ännu tillräcklig styrka att påverka priset.
- Konsumenterna är positiva till fjärrvärmens miljöfördelar, effektivitet och underlag för elproduktion, men om fjärrvärmens fortsättningsvis ska betraktas som marknadsprissatt krävs en rad åtgärder från fjärrvärmeleverantörer och branschorgan. Bland annat dessa:
 - Ge kunderna möjlighet att påverka vad som är ett skäligt pris.
 - Flexibla leveransformer - acceptans av delleveranser
 - Likabehandling av alla kunder
 - underlätta för andra värmeleverantörer att utnyttja fjärrvärmenäten.

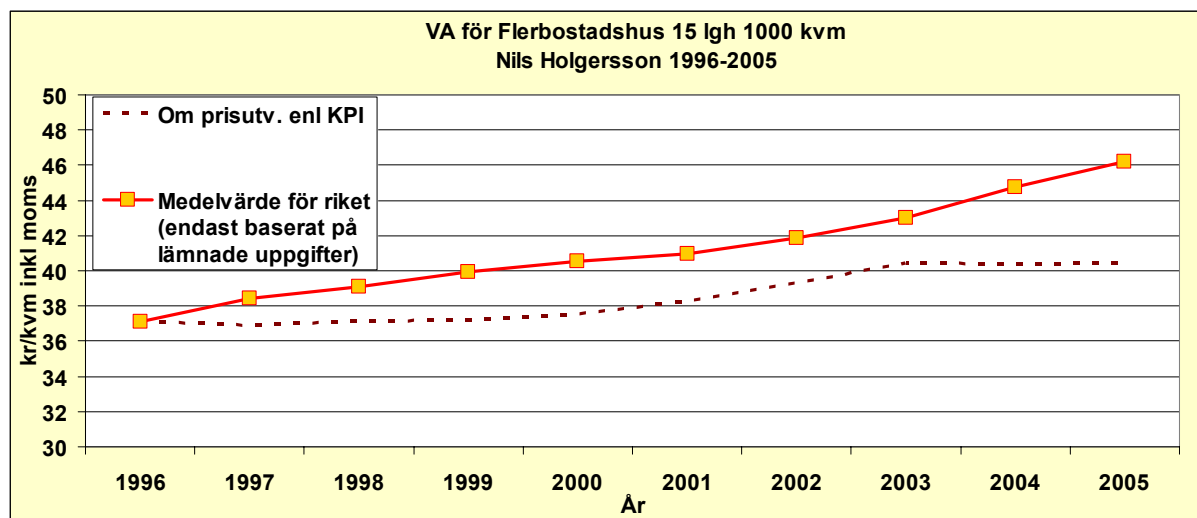
4. Ökande priser på infrastrukturer

VA-verksamheterna och elnätsverksamheterna bedrivs som juridiska monopol. Det betyder att verksamheterna omgärdas av lagar och bestämmelser som sätter villkoren för de aktörer som finns. Lagarna reglerar också den prissättning som görs av ägarna till företagen. Kopplat till verksamheterna finns myndigheter som har till uppgift att pröva skäligheten av pris och andra villkor. Eftersom både VA och elnät är infrastrukturer, är de också mycket kapital-intensiva. Under perioden 1996 till 2005 har räntan, dvs. priset på kapital, minskat kraftigt, vilket framgår av följande figur 47.

Figur 48: Utvecklingen av räntan 1995-2005 (Källa: Sveriges Riksbank)

Priset på långsiktigt kapital är 2005 bara en $\frac{1}{4}$ -del av priset år 1996. Den andra stora kostnadskomponenten för infrastrukturer är drift och underhåll av näten. Den kostnadskomponenten kan jämföras med utvecklingen av KPI. För VA-verksamheten har utvecklingen varit enligt figur 48.

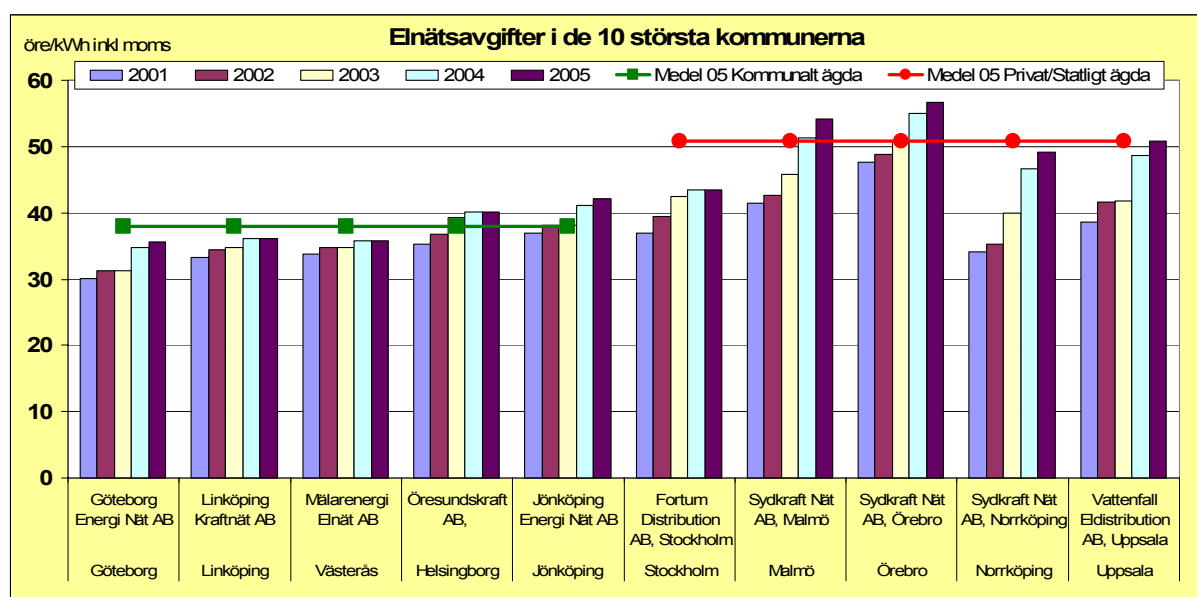

Figur 49: VA -kostnader jämfört med KPI

Under den 10-årsperiod vi har undersökt, har den specifika vattenförbrukningen enligt branschorganet Svensk Vatten minskat med 10-20 %. Om hänsyn tas till denna utveckling kan är utvecklingen av VA-kostnader i stort sett i nivå med KPI-utvecklingen.

Vår slutsats är att bostadskonsumenterna inte fått ta del av den kapitalrationalisering och de produktivitetsförbättringar som borde ha skett i VA- och elnätverksamheterna.

När det gäller elnätverksamhet har vi, på samma sätt som för fjärrvärmen, analyserat utvecklingen i landets 10 största kommunerna.

Figur 50: Elnätsavgifter i de 10 största kommunerna 1996-2005

Vi kan, liksom på fjärrvärmesidan konstatera att ägandet har betydelse för priset på elnätstjänster. Medelvärde för de fem kommunerna som är inom sfären statligt och privat ägda ligger ca 13 öre/kWh - eller mer än 30 procent - över elnätsföretagen med kommunala ägare.

Avgiftsgruppen föreslår att normer för övervakning av främst elnätsverksamhet måste ses över. I avvaktan på analys och genomförande bör införas någon typ av temporärt ”konsument-skydd”, eftersom både analys och lagliga prövningar har en mycket lång tidshorisont.

5. Brister i information till kund och i konsumenternas skydd

Vi har under alla de 10 undersökta åren kunnat konstatera att det är en mycket stark obalans mellan leverantörer och kunder inom både energiområdet och inom de övriga verksamheter som vi har studerat.

Staten har öppnat upp energimarknader, men har sedan inte följt upp att konsumentinflytande och konsumenters intressen bevakats i tillräcklig omfattning. Utredningar och analyser som gjorts har oftast haft en nationell och övergripande karaktär, mer sällan ett konsumentperspektiv.

Avgiftsgruppen föreslår:

- Inrätta ett permanent kundråd till Energimyndigheten med uppgift att bevaka konsumentintressen på el och fjärrvärme.
- Ge Konsumentverket medel för att i samverkan med Energimyndigheten inrätta ett forskningsprogram som siktar in sig på konsumentfrågor inom energiområdet (inflytande, information, prisbildning, rättsprövningar)

Leverantörerna av olika nyttigheter - och framförallt fjärrvärmeföretagen - har en mycket komplex priskonstruktion som nästan är omöjlig att förstå för kunderna. Dels finns det ett stort antal priskomponenter, dels varierar definitionen starkt mellan företagen. Vi har genom åren råkat ut för att det bara är en person på ett fjärrvärmeföretag som kan förklara och säkerställa de uppgifter som lämnats till Avgiftsrapporten! Avgiftsstrukturen för fjärrvärme kan ofta se ut på följande sätt:

Fast avgift (kr/år)

Effektavgift (kr/kW) – räknat på en viss definition av debiteringseffekt

Energiavgift vinter (öre/kWh)

Energiavgift sommar (öre/kWh)

Flödesavgift (kr/m³) – genomströmmat vattenflöde totalt per år eller för vinterperioden

Ur denna ”djungel” ska en fjärrvärmekund försöka se vad han/hon betalar i snitt per år räknat i exempelvis öre/kWh, som sen kan vara underlag för att jämföra om fjärrvärmen är konkurrenskraftig mot andra alternativ.

Vår slutsats: Fjärrvärmeföretagen och branschorganisationen har under mycket lång tid talat om att förenkla prissättningen till kund – nu är det dags att agera!